

Krispyn filozoof en De belachelijke gevolgen van het dansen ener menuet

Simon Stijl / anoniem

editie Catharina Ypes

bron

Simon Stijl / anoniem, *Krispyn filozoof en De belachelijke gevolgen van het dansen ener menuet*
(ed. Catharina Ypes). J. Noorduijn en Zoon, Gorinchem 1955

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/stij003cype01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / erven Catharina Ypes

**Krispijn filosoof
Blijspel in drie bedrijven
door
Simon Stijl
1754**

Inleiding

In de geschiedenis van het blijspel vindt men vaste figuren, die bepaalde deugden of gebreken in sterke mate vertonen. Zij worden in de loop der eeuwen steeds weer graag ten tonele gevoerd, maar er zijn toch enkele tijdvakken aan te wijzen, waarin hun populariteit een dergelijk hoogtepunt bereikt, dat men van een ware mode mag spreken.

Zo kan de vrijpostige, maar trouwe knecht, die de titelrol vervult in *Krispijn filosoof*, ook terugzien op een aanzienlijke reeks voorouders. Klassieke toneelschrijvers laten al een slaaf optreden, die, vrolijk en vindingrijk, zijn meester helpt, om het meisje, waar hij verliefd op is, voor hem te verwerven. Bij de Romeinse blijspeldichter Plautus (± 200 v. Chr.) treffen wij aardige voorbeelden aan van dit motief.

Het type van de slimme knecht herleeft omstreeks 1500 als Arlecchino, een der populairste personages uit de Italiaanse ‘commedia dell'arte’, de ‘beroepskomedie’: geïmproviseerd blij-of kluchtspel, dat vooral voor het volk bestemd was. De tekst hiervan werd niet volledig opgeschreven; alleen de indeling van het stuk en de inhoud van iedere scène was aangegeven, zodat de acteurs hun rol dus moesten improviseren. Dit was mogelijk, doordat de verschillende figuren een ‘vast’ karakter hadden. Zo had men de bluffende krijgsman, de pedante dokter, enz. Maar speciale bijval genoot Arlecchino (‘Harlekijn’), die, naast concurrenten als Pulcinella, optrad in zijn rol van de grappige knecht, om, in kakelbont pak gestoken, bij iedere situatie het publiek met zijn onuitputtelijke guitenstreken en kwinkslagen te amuseren.

Rondreizende Italiaanse toneelspelers hebben dit komische gezelschap naar Frankrijk gebracht, waar het eerst de kermissen opluisterde, maar later ook toegang kreeg tot het officiële toneel. Het is bekend, dat deze humoristische figuren wel optreden in het werk van Molière.

Frankrijk heeft echter al spoedig een eigen, nationale grappenmaker geschapen, die Arlequin naar de kroon kwam steken, en met succes. In 1654 gaf Scarron (1610-1660) een komedie uit, getiteld *L'écolier de Salamanque*.¹⁾ Hierin komt een geestige knecht voor, Crispin, die stormenderhand het toneel veroverde. Dit was ook in het bijzonder te danken aan de acteur Raymond Poisson (1630-1690), die deze figuur zijn blijvend karakter en costuum heeft gegeven. Daar zijn zoon, en later een kleinzoon, hem opvolgden, is deze beroemde rol van Crispin een eeuw lang door de familie Poisson in de Comédie française gespeeld.²⁾

Zowel Arlequin als Crispin hebben in de tweede helft van de 17de eeuw hun weg naar Nederland gevonden. Het werd hier een echte mode, om Franse blijspelen, waarin een van beiden optrad, te vertalen, en al gauw verschenen er ook allerlei oorspronkelijke stukken, die een nieuwe, kluchtige variant van het thema behelsden. Telkens laat men Krispijn, meestal weer in een andere vermomming, toegang verwerven tot het huis van de geliefde van zijn meester, opdat hij de zaken naar diens wens kan regelen. Dreigt zijn truc of zijn onkunde ontmaskerd te worden, dan weet hij zich er altijd weer uit te redden door zijn verbluffende slagvaardigheid of door een slimme list.

Uit het Frans vertaalde blijspelen zijn o.a. *Krispijn muzikant*, *Krispijn poëet en officier*, *Krispijn kapitein*. In de stukken van Nederlandse oorsprong moet Krispijn weer andere figuren nabootsen en natuurlijk parodiëren. Zo heeft de eerste helft van de 18de eeuw komedies en kluchten opgeleverd als *Krispijn baron en afslager*, *Krispijn starrekijker*, *Krispijn barbier*, *dansmeester*, *pagie en graaf*, ja, zelfs bestaat *Krispijn juffrouw en notaris*. Ook nog in de tweede helft van die zelfde eeuw speelt Krispijn zijn diverse komische rollen en Simon Stijl, de schrijver van *Krispijn filosoof*, laat hem dan ook terecht verklaren:

..... Wie komediant geweest
Is, zoals ik, staat van zijn leven niet bedeesd.

- 1) Joan Blasius zorgde in 1658 voor een Nederlandse vertaling van dit stuk onder de titel *De edelmoedige vijanden*.
- 2) Zie de studie van Dr. J.A. Worp: *Arlekijn's en Krispijn's op ons toneel* in het tijdschrift *Noord en Zuid*, Jrg. XIX, 1896, p. 35.

Deze Krispijn behoort dus als toneelfiguur wel tot een uitgebreide, internationale familie.¹⁾ Toevallig is het, dat Stijl zijn blijspel uitgaf in 1754, dus precies een eeuw na de verschijning van *L'écolier de Salamanque*, waaraan de geestige knecht zijn enorme bekendheid te danken heeft. Onder de vele Krispijnstukken ten onzent is het vrolijke spel van Simon Stijl een van de beste, dat zich ook heel goed leent voor opvoering door dilettanten. Het staat niet beneden het werk van Langendijk, die het Krispijnstype heeft gebruikt in zijn klucht *De zwetser*.

Er bestaat enige overeenkomst tussen *Krispijn filosoof* van Stijl en Langendijks blijspel *De wiskunstenars of 't gevluichte juffertje*, uit 1715 daterend. Dat Stijl waarschijnlijk de naam 'Izabel' voor het meisje en 'Anzelmus' voor die van haar vader aan *De wiskunstenars* ontleent, is maar een uiterlijk feit. Belangrijker is, dat hij een geheel thema overneemt. Hij geeft namelijk de hartsvriend van Izabel een paar dwaze medeminnaars: twee belachelijke 'schijngeleerden'. Deze heren schermen met de namen van beroemde wijsgeren uit de Oudheid, pronken met allerlei filosofische termen, vliegen elkaar geducht in de haren, tot zij beiden smadelijk het veld moeten ruimen. Al komen dergelijke zwetsende en twistende geleerden ook in andere stukken wel eens voor - zo bij Molière -, het lijkt mij, dat de 'wijsgeren' uit *Krispijn filosoof* geïnspireerd zijn op scènes met Dokter Raasbollius en Dokter Urinaal in *De wiskunstenars*.

Wanneer Krispijn, alias Blaaskaakius, een sensationeel plan ontvouwt om de mensen door de lucht naar Batavia, Amerika of Perzië te laten vliegen (- als bij Jules Verne: eerst fantasie, nu werkelijkheid -), moet men denken aan de zonderlinge 'uitvindingen', die Raasbollius voortdurend door het hoofd spelen. In de slotscène van *Krispijn filosoof*, waar Anzelmus in grote

1) Er loopt ook een ontaarde telg tussendoor, een Krispijn die geen knecht is, maar 'voor zichzelf werkt' en dat met heel doortrapte middelen. Dit personage vinden wij in blijspelen uit het begin van de 18de eeuw als Krispijn 'bedrieger', 'weezenplaag', 'wijvebeul' en wat dies meer zij.

Eervoller is voor onze Krispijn de verwantschap met humoristische figuren als Jan Potage, Hans Worst, Pekelharing, Punch, Jan Klaassen en Pierrot. - Interessant is het meestal in tragische zin geïdealiseerde beeld van deze laatste, zoals men dat aantreft bij verschillende moderne dichters, b.v. Boutens, Nijhoff, Anthonie Donker, Jan Campert.

woede uitvaart tegen Izabel, die hij in een vertrouwelijk gesprek met haar geliefde heeft aangetroffen, klinkt hier en daar een echo van het laatste toneel uit *De wiskunstenars*, waarin, als de vaderlijke boosheid is bedaard, de algemene, gelukkige verzoening volgt. Ten slotte kan men er op wijzen, dat de knecht Filipijn uit Langendijks blijspel ook trekken van het Krispijntype in zich draagt, gezien zijn plaaglust en zijn trouw. Hij heeft voor Stijl enigszins een voorbeeld kunnen zijn, om zijn eigen schelmse, maar goedhartige Krispijn naar te boetseren.

Reeds in de Oudheid kende men naast de vindingrijke slaaf een bijdehante slavin, die zich ook door aanhankelijkheid aan haar meesteres onderscheidde, en haar behulpzaam was bij de verwickelingen op het gebied van de liefde. Ook deze figuur vinden wij in allerlei gedaanten terug in de geschiedenis van het Europese toneel, - tot in het moderne 'kamerkatje' toe. Zij heeft echter nooit, zoals Krispijn, een vaste naam gekregen en zij is niet tot een zo typische standaardfiguur geworden als hij.

Aantrekkelijk was het verder, om nu knecht en meid op hun beurt in een vaak grappige liefdesverhouding naast elkaar te plaatsen en hen te laten samenwerken tot heil van hun meester en meesteres, die liefde voor elkaar hebben opgevat. Langendijk past dit motief wel toe en ook bij Simon Stijl zijn Krispijn en de vieve Katrijn op elkaar verliefd, zodat zij, al kibbelend en vrijend, samen de goede zaak kunnen dienen. Bij het uitwerken van deze thema's behoeft Stijl niet voor Langendijk onder te doen, al heeft hij voor zijn blijspel wel een en ander aan hem te danken.

Mag ik nu de schrijver zelf eens wat nader voorstellen? Simon Stijl werd in 1731 te Harlingen geboren. Na zijn studie in Franeker en Leiden vestigde hij zich als geneesheer in zijn Friese geboortestad. Zijn vrijzinnige denkbeelden maakten, dat hij van 1795-1797 zitting had in de Nationale Vergadering. Hij overleed in 1804.

Stijl was een intelligent man, een gezien burger, met een brede belangstelling, die in het bijzonder uitging naar de geschiedenis en het toneel. Hij schreef een beroemd historiewerk: *De opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden* (1774). Als goed patriot

spreekt hij vol geestdrift over zijn vaderland, maar een groter verdienste is het, dat hij ook reeds aandacht wijdt aan de economische ontwikkeling daarvan. Belangrijk voor de geschiedenis van ons toneelleven in de 18de eeuw is zijn biografie van een der bekendste acteurs uit die tijd: *Het leven van Jan Punt* (1782). Vooral het wel en wee van de Amsterdamse Schouwburg wordt hierin vaak levendig geschilderd, o.a. de grote brand van 1772.

Het zuiver letterkundige werk van Stijl - wat gedichten en een paar toneelstukken - is niet van zo grote betekenis. Hij volgt de tamelijk rhetorische trant van de 'Dichtgenootschappers'. In zijn studententijd heeft hij evenwel een paar vlotte blijspelen geschreven, waarvan *Krispijn filosoof* het best geslaagd is. Stijl had later in Harlingen de leiding van een toneelclub voor dilettanten; hij speelde zelf vaak de hoofdrol, o.a. in *Gijsbreght van Aemstel*. Dit gezelschap heeft ook *Krispijn filosoof* enige malen met succes op de planken gebracht.

Om een overzicht van *Krispijn filosoof* te geven, volgt hier een korte samenvatting van de drie bedrijven, waaruit het blijspel bestaat.

- I. Het eerste bedrijf maakt ons bekend met de personen uit het stuk en hun omstandigheden. Karel is verliefd op Izabel en zij beantwoordt die liefde ook, maar haar vader, Anzelmus, met zijn overdreven bewondering voor alle geleerde lieden, heeft haar bestemd voor Revelaar of voor Zemelknooper, beiden dwaze 'schijngeleerden'. Krispijn, de knecht van Karel, en Katrijn, de kamenier van Izabel, kibbelen graag, maar zij houden toch van elkaar en zijn hun meester en meesteres heel welgezind.
- II. In het tweede bedrijf plaagt Krispijn zijn heer, die niet weet, wat hem in zijn moeilijkheden te doen staat. Izabel geeft Karel nogmaals de verzekering van haar liefde. Krispijn komt nu met zijn plan voor de dag, dat Karel en hij zich als filosofen zullen voordoen bij Anzelmus, om Aldus toegang tot zijn huis te verwerven. Revelaar en Zemelknooper twisten met elkaar en gaan zich bij Izabel

presenteren. Anzelmus legt zijn dochter op, de volgende dag haar keus tussen hen beiden te bepalen. Zij en Katrijn wachten in spanning, of de listige maskerade van Karel en Krispijn zal doorgaan.

- III. Het derde bedrijf toont ons eerst Karel, die Anzelmus de komst van zijn geleerde ‘oom’ aankondigt, die hem, Anzelmus, uit pure bewondering wil bezoeken. Anzelmus biedt Karel gastvrijheid aan en laat hem door Izabel gezelschap houden! Nu verschijnt de ‘oom’ (Krispijn filosoof!), alias Blaaskaakius, als doctor uitgedost. Na een komisch dispuut jaagt hij de beide geleerde medeminnaars van zijn meester op de vlucht. Anzelmus is heftig vertoornd, want hij heeft Izabel en Karel in een teder gesprek aangetroffen. Als zijn boosheid wat gekalmeerd is, houden beiden een warm pleidooi voor het goede recht van hun liefde. Anzelmus stemt eindelijk toe in hun huwelijk en dit leidt het spel naar een gelukkig slot.

Het karakter van enkele der voornaamste figuren is reeds uit de Inleiding gebleken. Met een Krispijn, die vrolijk declameert en levendig acteert, komt men al een heel eind. Tussen de beide dwaze geleerden bestaat nog enig verschil in type: Zemelknooper is een pedante opschepper, die steeds met half-begrepen grote woorden schermt, - Revelaar is meer een vreemde, verstrooide kerel, die ook zijn uiterlijk voorkomen niet mee heeft, als wij Katrijn geloven mogen. Anzelmus doet graag gewichtig en door zijn ijdelheid wordt hij de dupe van zijn kritiekloze bewondering voor alle ‘geleerdheid’; hij is evenwel een goedhartig man.

Het gehele blijspel is in rijmende verzen geschreven. Dit is geen bezwaar, - integendeel, men leert hierdoor zijn rol gemakkelijker uit het hoofd. Bovendien gebruikt Stijl heel vrij gebouwde verzen, die het natuurlijke ritme van de spreektaal volgen en met de gewone intonatie daarvan gezegd moeten worden.

Als decor dient voortdurend op de achtergrond het huis van Anzelmus. Daarvóór bevindt zich de straat. Alle scènes spelen dus in de open lucht. Men doet goed, voor de ene kant van het

huis een bank te zetten en voor de andere zijde een tafeltje met enige stoelen, zodat er voor de acteurs gelegenheid is, eens van plaats en houding te verwisselen. Ontmoetingen op straat kunnen zoveel mogelijk vóór op het toneel worden weergegeven.

De opvoering van *Krispijn filosoof* neemt ongeveer anderhalf uur in beslag.

Personen

ANZELMUS,	Welgesteld burger
IZABEL,	Dochter van Anzelmus
KAREL,	Minnaar van Izabel
ZEMELKNOOPER, }	Twee wijsgeren, Medeminnaars van Karel
REVELAAR, }	Twee wijsgeren, Medeminnaars van Karel
KRISPIJN,	Knecht van Karel
KATRIJN,	Kamenier van Izabel

Het toneel verbeeldt een straat, voor het huis van Anzelmus.

Eerste bedrijf

Eerste toneel

KRISPIJN

- Wel, zal ik altijd dan onrustig moeten leven,
 En worden van 't geval¹⁾ steeds heen en weer gedreven?
 Daar speelt de drommel mee, of iemand van zijn volk!
 Ik zet nauw voet aan land, verheugd dat wij den kolk
 Der zee, na veel gevaar, gelukkig zijn ontkomen,
 Of 't ongeval, dat steeds gestoord is op de vromen,
 Beneemt me opnieuw mijn rust, en kwelt mij even zeer.
 Wat moet een arrem knecht niet lijden, als zijn heer
 Besmet is met de lucht van zotte minnevlagen.
- 10 Maar 't is de lichtste last, die wijslijk wordt gedragen:
 Een goed glas wijn verzacht het wereldse verdriet.
 Elk huis heeft toch zijn kruis; met suffen wint men niet.
 Een wijs man moet dezelfde in voor- en onspoed wezen:
 Maar zo er evenwel geen wijn was, 't waar' te vrezen,
 Dat die standvastigheid niet zeer bekend zou zijn;
 Daarom, wie wijsheid zoekt, die zoek' ze bij den wijn.
 Ik doe tenminst' zo, en 't is me altijd wel bekomen;
 Ik mag zo somtijds eens van liefde leggen dromen,
 Als mij mijn Kaatje door de zinnen speelt, - maar 'k hou
- 20 Dat slechts voor tijdverdrijf, en zo mijn Heer mij wou
 Geloven, 'k zag hem haast genezen van zijn kwalen.
 Maar 't schijnt wel, als de min het hoofd eens brengt aan 't malen,
 Dan is de beste raad geen oortje waard. Voor mij,
 Ik ben in dat verstand:²⁾ een goelijk meisje, bij
 Een warmen haard, zolang de fles nog nat wil geven,
 Daar was ik zeer wel mee tevreden, al mijn leven;

1) 't geval - het lot

2) Ik ben in dat verstand - dit is mijn opvatting

- En 't moest een jakhals zijn, die daar geen smaak in vond.
 Maar zonder wijn vind ik het minnen ongezond;
 Daarbij begrijp ik 't zo: zolang het diertje¹⁾ willig
 30 En blij is, min ik haar; maar wordt ze nors en grillig,
 Stijfkoppig, korzel of kwaadaardig, 'k schei er uit;
 Want om de liefde zich te kwellen, dat beduidt
 Niet veel verstand. 't Is bij mijn keel ook te beklagen;
 Wie lijdzaamst is, die moet het allermeest verdragen:
 'k Heb 't menigmaal bespeurd; hoe meer men 't vrouwvolk vleit,
 En zich vernedert met de diepste eerbiedigheid,
 Hoe trotser dat ze zijn, en wreev'liker van zinnen:
 Je moet lang bidden, eer je een meisje kunt verwinnen,
 Maar wie vrijpostig is, vindt zelden tegenstand;
 40 Dat is een zeek're zaak. Wel! Is het dan geen schand,
 Dat wij, wij mannen, die tot heersen zijn geboren,
 Ons van een dwaze meid zo laten ringeloren,
 Dat wij in 't vrijen haar ontzien als koningin,
 Die na den trouwdag toch moet worden onz' slavinn?

Tweede toneel

KRISPIJN, KATRIJN (zijne laatste woorden horende)

KATRIJN

- Ja, schand is 't, vagebond; dat heb je niet gelogen.
 Men wordt door jouw gevlei maar al te veel bedrogen.
 Ja wel! Wat of men van die guits al horen moet.
 Wij na den trouwdag jouw slavinnen? Wel, mijn bloed
 Dat kookt er van. Schavuit! Hoe komt het je in gedachten?
 50 Maar 't is me een goeie les; ik zel me dan wel wachten
 Van zulken slavernij; versta je dat, Jan Gat?²⁾

KRISPIJN

Mijn doopnaam is Krispijn, Katrijtje, dat je 't vat.

1) het diertje - het meisje
 2) Jan Gat - sukkel

KATRIJN

Ja toch: jouw doopnaam is Krispijn; maar wil je weten
Hoe of die wezen moest? Men moest je Schijnschoon heten.

KRISPIJN

Eilieve, waarom dat, mijn Kaatjelief?

KATRIJN

    Zo hiet

Ik ook niet, babbelaar: ik ben jouw Kaatje niet.
Jouw Kaatjelief? Die wil ik nou noch nimmer wezen.

KRISPIJN

60 Je lijkt zo wat ontsteld te zijn, schoon lief geprezen,
Maar weet je wel, dat zulks voor de gezondheid zeer
Nadelig is?

KATRIJN

Je spot nog met me? Wel, ik zweer...!

KRISPIJN

Zweer niet te licht; het mocht je naderhand berouwen.

KATRIJN

Had ik de macht, hoe wou ik jou je wammes klouwen.¹⁾

KRISPIJN

Dat zou al koddig in zijn werk gaan; maar Katrijn,
Een lekkere zoen, zou die niet smakelijker zijn?
Wat dunkt mijn bekjelief?

KATRIJN

Ik zeg je, kom niet nader.
Een lekkere zoen, aan zulken deugniet, zo'n verrader?
Ik gaf hem liever aan een Mof.

1) hoe wou ik jou je wammes klouwen - hoe graag zou ik je eens afranselen

KRISPIJN

Maar meisje-maat,
 'k Beklaag je; jouw gezicht staat pijnlijk inderdaad.
 Wat schort je? Heb je tand- of hoofdpijn? Doen je leden
 70 Je zeer? Kom, kom; dat zel wel beet'ren; wees tevreden.

KATRIJN

'k Zeg laat me los, en brui maar heen.

KRISPIJN

Mijn lieve meid,
 Je spreekt nou ommers niet zoals het bij je leit.
 Zeg, meen je 't wel zo kwaad?

KATRIJN

Daar 's jou niet aan gelegen.

KRISPIJN

Nou, pruil maar niet, mijn kind: kijf liever eens terdegen.

KATRIJN

Dat 's mijn zaak: ik zel doen, zoals ik 't mij versta.

KRISPIJN

Je bent al vrij groothartig in jouw wapen,¹⁾ Ka.

KATRIJN

Dat ben ik ook, Krispijn.

KRISPIJN

Maar liefste lief Katrijntje,
 Hoe ken je nou zo kwaad ook zijn op jouw Krispijntje?
 'k Heb je ommers lief; dat weet je wel.

KATRIJN

Dat raakt me niet.

1) Je bent al vrij groothartig in jouw wapen - je bent aardig trots

KRISPIJN
80 Als ik me nou eens ging verhangen uit verdriet?

KATRIJN
Alree, man, ga je gang; ik zel 't je niet beletten.

KRISPIJN
Verzuipen?

KATRIJN
'k Zel er mij in 't minst niet om verzetten:
Begin maar.

KRISPIJN
Maar wat dood is 't makkelijkst van tweên,
Na jouw gedachten?

KATRIJN
Och, Krispijn, 'k wou... Brui maar heen.

KRISPIJN
Dag Kaatje.

KATRIJN
Dag Krispijn.

KRISPIJN
O bang, o bitter scheien...!
Maar als ik dood ben, Ka, wil jij me wel beschreien?

KATRIJN
Dat zel aan mij staan.

KRISPIJN
Goed: maar eer ik dan vertrek,
Zo geef me nog een zoen op reis.

KATRIJN
Loop, malle gek.

KRISPIJN
Maar wou je me evenwel tien zulke zoentjes geven,
90 Ik liet me mooglijk nog bewegen, om in 't leven
Te blijven. Is 't niet wel gesproken?

KATRIJN

Zou het niet?
Omdat jij 't bent; nietwaar, jou allemans verdriet?

KRISPIJN

Kom, zoeterd, dat we nou de peis eens gingen maken.¹⁾
Kwâ namen stichten niet; 't zijn ommers ook geen zaken
Van dat belang. Kom, kom, zoen of. Recht uitgezeid,
Je bent een lieve, ja een allerliefste meid,
Maar wat te haastig in mijn zin. Nou, dat 's om 't even;
Een beetje, weet ik wel, dat ik je toe moet geven,
Als 't maar gauw overgaat.

KATRIJN

100 Maar evenwel, Krispijn,
Jij had ook al wat schuld.

KRISPIJN

Wel nou, laat dat zo zijn.
Hoor wat het spreekwoord zegt: *Geliefjes mogen kijven,*
Maar 't neemt niet weg, dat zij geliefjes moeten blijven.

KATRIJN

En ondertussen krijg jij alles na je zin.

KRISPIJN

Dat volgt juist altijd niet, mijn schone koningin.

KATRIJN

Je meent *slavin*?

KRISPIJN

Nou, laat ons daar niet meer van spreken.
Ik heb je lief; dat is je menigmaal gebleken;
En, zeg ik eens een woord uit onvoorzichtigheid,
Dat moet terstond niet zijn ten ergsten uitgeleid.
Maar 'k zou, door dit geschil, mijn boodschap wel vergeten.

1) peis maken - vrede sluiten

- 110 Dees brief moet dienen, om uw Juffrouw te doen weten,
 Dat haar Heer Karel nog gelijk voorheen bemint.
 De liefde kwelt hem zeer, en maakt hem schier ontzind:
 De lange tijd van zijn afwezen doet hem vrezen,
 Dat haar genegenheid misschien verdoofd zal wezen.
 Wij kwamen in de stad eerst gistrenavond aan.
 Hij wou, dat ik terstond hier al naar toe zou gaan;
 Maar 'k ben drie-, viermaal hier vergeefs voorbijgelopen.
 Hoe staat het? Mag mijn Heer nog op de liefde hopen
 Van Juffrouw Izabel? Of zou ze mogelijk zijn
 120 Veranderd door den tijd?

KATRIJN

Weet ik dat juist, Krispijn?

KRISPIJN

Daar is geen twijfel aan; zij zel voor jou niet veinzen:
 Jij waart steeds kundig van hare innigste gepeinzen.

KATRIJN

En, zo ik 't nou misschien al wist naar jouw vermoên,
 - En 't waar' mijn zin niet, om daar oop'ning van te doen?

KRISPIJN

Ik zel je, zo je 't zegt, met duizend dankjes eren,
 En zo veel zoentjes, als je zelf maar zult begeren.

KATRIJN

Daar zou men nogal wat om doen.

KRISPIJN

Je wilt misschien
 Dat ik je op rekening de helft eerst aan zal biên?
 Met al mijn hart!

KATRIJN

Sus, sus; je bent zo heet gebakerd.

KRISPIJN

- 130 Dat komt van 't minnevuur, dat mij van binnen blakert.

KATRIJN

'k 'Loof 't ook. Maar kom, nou alle gekjes aan een zij,
En eens gesproken van Heer Karels vrijerij.
Mint hij mijn Juffrouw nog? Mag zij dat wel geloven?

KRISPIJN

Hij mint haar smoorlijk; ja, geen mens gaat hem te boven
In trouw: hij klaagt, hij kermt, hij zucht, hij steent om haar.
Hij maakt bij vlagen zulk een vreselijk misbaar,
Dat iemand, dien de kracht niet is bekend van 't minnen,
Wis denken zou: het scheelt dien jonker in zijn zinnen.
Geen liefde kan, geloof dat vrij, oprechter zijn,
140 Behalven die alleen, mijn lief, van jouw Krispijn.

KATRIJN

't Is wat te zeggen.

KRISPIJN

Hoe! Zou jij geloven kunnen,
Dat ik een enig mens die eer zou willen gunnen,
Dat hij verliefder waar' als ik? Neen, Kaatje, neen:
Daartoe ben ik te groots en jij te mooi meteen.
Maar zeg eens: heeft mijn Heer te hopen of te vrezen?

KATRIJN

Ik 'loof, de zwaarigheid zou juist zo groot niet wezen,
Zo 't aan mijn Juffrouw stond; maar zij wordt ook gevrijd
Van twee Doctoren,¹⁾ en, schoon 't haar geweldig spijt,
Zij moet de bruid haast zijn met een van twee, naar 'k reken,
150 Indien men niet bijtijds een spaak in 't wiel kan steken.

KRISPIJN

Verdord! Wat zeg je daar, Katrijn? Hier 's goê raad duur.
Maar hoe! Wie stoort ons daar? Wat mislijker figuur?²⁾

1) Doctoren - geleerde heren

2) Wat mislijker figuur? - wat voor rare vent?

KATRIJN

Dat 's een meeminnaar van uw Heer.

KRISPIJN

O bloed van ganzen!

Die droge saggelaar?¹⁾ Die gek? Die Hans der Hanzen?

Derde toneel

REVELAAR, KRISPIJN, KATRIJN (Revelaar loopt eerst al mijmerende heen en weder, totdat hij tegen Katrijn aanloopt.)

KATRIJN

Wel hei, mijn Heer! Je loopt een mens schier onder voet.

REVELAAR

Ja Juffrouw, 'k zag u niet, maar 'k bid u, wees zo goed,
En neem 't niet kwalijk; 'k was daar juist diep in gedachten.

KATRIJN

Was ik als jij, 'k zou met studeren zolang wachten,
Totdat ik was in huis; zo liep ik geen gevaar
160 Van ongemak: het staat ook, dunkt me, op straat te raar.

REVELAAR

Gij hebt gelijk; ik zal dien raad ook tot mijn voordeel
Gebruiken. Ik bespeur in u een zeer goed oordeel.

KATRIJN

Ik ben uw dienares, mijn Heer.

REVELAAR

Dat antwoord vind
Ik snedig; 'k heb altijd de snedigheid bemind.
Gij hebt een goê manier van denken.

1) saggelaar - sukkel

KATRIJN

'k Wil 't geloven,
Dewijl mijn Heer het zegt.

REVELAAR

Ik prijs u geenszins boven
Uw waarde: al wat gij zegt, dat hangt zo wel aaneen,
Dat zelfs Euclides 't niet verbeet'ren kan, naar 'k meen.
't Zijn axioma's,¹⁾ die gij spreekt.

KATRIJN

170 'k Heb van mijn dagen
Dat niet geweten, Heer.

REVELAAR

Wel, dat is te beklagen.
Zo schuilt de wijsheid vaak in enen donkren hoek.

KATRIJN

En daar zij wezen moest, daar is ze dikwijls t'zoek.

REVELAAR

Die spreuk is leringrijk en zeer opmerkenswaardig.
Al wat gij voortbrengt is verheven, fraai en aardig.
Maar Juffer, zeg mij eens: hebt gij wel ooit bemind?

KATRIJN

Dat 's al een snaakse vraag.

REVELAAR

Dat is de waarheid, kind.
Maar 'k vraag u dat om reên.²⁾

KATRIJN

Wel, wat kan jou dat schelen?
Of weet je een vrijer, dien je mij wilt aanbevelen?

- 1) axioma's - onomstotelijke waarheden
- 2) om reên - om een bepaalde reden

REVELAAR

Gans niet.

KATRIJN

Wat heb je met die rare vraag dan voor?

REVELAAR

180 Meer dan gij denkt.

KATRIJN

En wat?

REVELAAR

Maar geef mij eerst gehoor.
Gij weet wel, dat geen vraag beantwoord wordt met vragen
Bij lieden van verstand. Zeg, vondt gij ooit behagen
In enig jongman?

KATRIJN

Wel, zo gij 't wilt weten: neen.
'k Vond niemand na mijn zin tot nog toe, maar ik meen,
Indien mij zulk een kwant, als jij bent, eens kwam vrijen,
Ik zou al makkelijk het hachje laten glijen.¹⁾

REVELAAR

En waarom dat?

KATRIJN

Omdat jij zo'n antiekse vent,
In wezen, houding, in gestalte en kleding bent.
Men leest de wijsheid uit jouw ouwerwetse kleren:
190 Jouw borstelige baard is minzaam; 'k wil het zweren:
Jouw vaatse²⁾ bokkepruik, geschoven op één oor,
Jouw schoorsteenwitte bef, jouw mantel, door en door
Gevreten van de mot, de rimpels van je wezen,³⁾
Jouw nors gezicht, bekwaam om kinders te doen vrezen,

1) het hachje laten glijden - mij gewonnen geven

2) vaats - goor

3) je wezen - je gezicht

Kortom, al wat ik aan je zie behaagt mij zeer;
Ja, tot verbazens toe zijt gij beminlijk, Heer.

REVELAAR

Gij spreekt *ironice*¹⁾, geloof ik.

KATRIJN

Ik weet zeker
Niet wat jij zeggen wilt; maar 'loof me vrij, ik steek er
Den gek niet mee; 'k heb u naar 't leven afgebeeld.

REVELAAR

(na zich enigszins bedacht te hebben)

200 Zo heeft de liefde u dan nooit in den zin gespeeld?

KATRIJN

Niet meer dan eens in 't jaar.

REVELAAR

Ja wel, dat is al wonder.
Uw schoonheid is nochtans heel ongemeen.

KATRIJN

Bijzonder.

REVELAAR

Gelooft gij wel, dat gij met mij in d'echt zult treên?

KATRIJN

Gelooft gij wel, dat zulks aan mij zal staan?

REVELAAR

O neen:
Ik weet een man, die u dat anders uit zal leggen.

KRISPIJN

En ik weet ook een man, die daar wat in te zeggen
Zal hebben, Heer Doctor.

1) *ironice* - (Lat.) op ironische wijze, met spotzieke scherts

REVELAAR

Wel, vriend, wie is dat dan?

KRISPIJN

Die man ben ik.

REVELAAR

'k Versta u niet; waar praat gij van?
Ik weet geheel geen zin te hechten aan uw woorden.

KRISPIJN

210 De zin is kostelijk, dat ik je zel vermoorden,
Ondanks jouw groot verstand. Wel, ken je 't nou verstaan?

REVELAAR

Gij drukt u duidelijk uit: maar gaat het u dan aan?

KRISPIJN

Ik zel jou op zijn tijd daar dan wel over spreken,
Als ik je hals en been voor tijdverdrijf ga breken.

REVELAAR

't Natuurlijk recht, mijn vriend, verbiedt u zulk een daad.

KATRIJN

Ik merk wel, dunkt me, waar dees spor'ling¹⁾ uit ontstaat.
'k Geloof, mijn Heer, dat uw gezicht u heeft bedrogen.
Wie meent gij dat ik ben? Zie mij eens onder de ogen.

REVELAAR

Zijt gij de dochter niet van Heer Anzelmus?

KATRIJN

Neen;
220 Ik ben haar dienaars.

REVELAAR

Zeer wel; dan ga ik heen.

1) spor'ling - twist

KATRIJN

Ik zal mijn Juffrouw uit uw naam dan openbaren,
Dat zij uw bruid moet zijn?

REVELAAR

Die moeite kunt gij sparen:
Ik zal het zelfs wel doen.

(Hij gaat naar het huis van Anzelmus.)

Vierde toneel

KRISPIJN, KATRIJN

KATRIJN

Wat zeg je van dien gek,
Krispijn?

KRISPIJN

Ik had hem haast geslagen voor zijn bek.

KATRIJN

Maar waarom liet jij hem niet onverhinderd vrijen?

KRISPIJN

'k Mocht aan mijn oren dat geteem niet langer lijn.

KATRIJN

Begreep je niet dat hij verbijsterd was?

KRISPIJN

Wel ja,
Dat docht ik wel ontrent; ik ben zo gek niet, Ka:
Maar 'k wou eens weten, of hij licht was bang te maken.

KATRIJN

230 Wel nou, wat zeg je er van? Staan nou mijn Juffrouws zaken
Niet wonderschoon?

KRISPIJN

Maar zou 't Anzelmus evenwel
 Recht ernst zijn, denk je? Zou hij Juffrouw Izabel,
 't Zij met of tegen dank tot zulk een huw'lijk dwingen?
 En is er nog geen kans om dezen dans te ontspringen?

KATRIJN

Het is er slecht gesteld; ik weet bijna geen raad.
 Een toeval komt ons nog in deze zaak te baat,
 En zonder dat had ik al lang den moed verloren.
 Haar vader wil volstrekt, dat zij van twee Doctoren
 Een zal verkiezen tot haar man, want nevens dien
 240 Geleerden heer, dien gij daar even hebt gezien,
 Is nog een dito, die haar ook aan 't hoofd komt malen;
 Hierdoor krijgt Izabel gelegenheid tot dralen;
 Want, wijl zij nu eens d'een, en dan den andren vleit,
 Houdt zij haar vader steeds in zijne onzekerheid.
 De tijd moet leren, hoe dit werk nog af zal lopen:
 Maar 'k zie nog niet, vanwaar wij uitkomst kunnen hopen.

KRISPIJN

Hoe komt Anzelmus toch tot zulk een malle gril,
 Katrijn, dat hij een zot tot schoonzoon hebben wil?

KATRIJN

Zij weten hem zo veel van wijsheid wijs te maken,
 250 Dat hem de harsentjes geen kleintje aan 't draaien raken.
 Al wat zij zeggen, neemt hij voor iet wonders aan;
 Misschien, omdat hij daar geen zier van kan verstaan.
 Om nu gedurig met geleerden te verkeren,
 Weet hij geen beter raad, dan een van deze heren
 Tot zoon te nemen, die hem dan, van dag tot dag,
 Puursteken zot met al zijn wijsheid maken mag.

KRISPIJN

Jouw Heer lijkt wel een *kwast* in folio te wezen;
 Maar zou hij van die kwaal nog niet zijn te genezen,

Indien men hem misschien, door de ene of de andre list,
260 Zijne eigen zottigheid eens te vertonen wist?

KATRIJN

Zou jij daar kans toe zien?

KRISPIJN

Dat kan ik juist niet zeggen.
Ik moet dat bij mij zelf eerst nog eens overleggen.
Maar zeg, hoe staat dat werk je Juffrouws moeder aan?
Houdt zij zich stil? Laat zij haar man zo maar begaan?

KATRIJN

Tot nog toe weigert zij haar stem daartoe te geven.

KRISPIJN

Dat zou ook vreemd zijn, in den tijd, dien wij beleven.

KATRIJN

Ja, maar dat helpt niet veel; jij kent haar niet, Krispijn.
De goeie sloof is niet als andre vrouwen zijn;
Ze is veel te blô; zij houdt wel veel van tegenpraten,
270 Maar is 't Anzelmus ernst, dan moet zij 't glippen laten.

KRISPIJN

Och! Waren ze allen zo, gelukkig waren wij.

KATRIJN

Je schimpt weer, doe je, guit?

KRISPIJN

Kom, steken we daarbij
Een speldje. Maar Katrijn, indien ik 't eens ging wagen,
Om, door een grap, jouw Heer van zijn wijsgeer'ge vlagen
Te zuivren, zou jij mij de hand wel willen biên?
En zou 't wel met den zin van Izabel geschiên?

KATRIJN

Misschien: dat kwam er toe, hoe of gij 't aan woudt leggen.

KRISPIJN

Ik zel je dat daarna wel eens in 't brede zeggen:
 Mij speelt zo wat in 't hoofd, maar 'k zie er nog niet wel
 280 Doorheen; spreek jij terwijl met Juffrouw Izabel:
 'k Zal met den eersten¹⁾ hier wel maken weer te komen,
 En zeggen je dan net, wat ik heb voorgenomen.

KATRIJN

't Is wel, Krispijn, zeg aan Heer Karel... Maar wie daar?
 Is 't Heer Anzelmus niet, met Dokter Revelaar?
 Gewis, zij zijn 't. Kom an, nou moet je ras vertrekken;
 Zag hij jou bij mij staan, dat mocht hem arg verwekken.

KRISPIJN

Een zoentje dan. Dat smaakt als pondekoek, Katrijn.
 Nou, zoals 't is gezeid.

KATRIJN

Tot wederziens, Krispijn.

Vijfde toneel

ANZELMUS, REVELAAR

ANZELMUS

'k Zeg nog, mijn Heer, 't geval moet deze zaak beslissen:
 290 Hoe schoon uw kans ook zij, het kan u echter missen.
 Heer Zemelknooper is, gelijk gij weet, een man,
 Die in verstand met u gelijkstaat, en ik kan
 Niet zeggen, wien van beid' ik liefst mijn kind zou geven.
 Ik ken u beiden voor wijsgeren, zeer bedreven,
 Volleerd en hoog verlicht in alle wetenschap;
 Gij zijt verstanden van den allerhoogsten trap.
 Ik heb van u geleerd, den geest omhoog te heffen;
 Uw wijsheid deed mij veel verborgenheên beseffen;
 Gijliên hebt mij hervormd, en tot een man gemaakt;

1) met den eersten - zo gauw mogelijk

300 Tot ware wetenschap ben ik door u geraakt.
 Ik wil mij, volgens plicht, ook hiervoor dankbaar tonen,
 En, stond het in mijn macht, ik zou u beiden lonen:
 Doch, wijl maar een van twee mijn schoonzoon wezen kan,
 Zo geef ik Izabel de keur,¹⁾ om tot haar man
 Te kiezen, die haar best van beiden kan behagen.
 'k Weet mij, in dit geval, niet anders te gedragen.

REVELAAR

(zeer onverschillig)

Gij hebt gelijk.

ANZELMUS

Ik volg, dus doende, zo ik meen,
 De strengste wetten op van blijkheid en reën.

REVELAAR

'k Geloof het.

ANZELMUS

Dus kan ik uw beider vriendschap houwen,
 310 Hoewel maar een van twee zal met mijn dochter trouwen.

REVELAAR

Voorzeker.

ANZELMUS

En, hoe ik de zaak ook overleg',
 Ik vind tot nog toe geen bekwamer middelweg.
 Vindt gij het ook niet goed?

REVELAAR

(als uit een droom ontwakende)

Wat toch?

ANZELMUS

't Geen ik zo even
 Gezeid heb.

1) keur - keus

REVELAAR

'k Heb daar niet veel aandacht op gegeven.

ANZELMUS

Gij hebt mij evenwel geantwoord, Heer.

REVELAAR

't Kan zijn.

'k Hoorde u wel spreken, maar daar kwam een zaak in mijn
Gedachten, die mij nu al sinds drie dagen bezig
Gehouden heeft: hierdoor was mijn verstand afwezig.

ANZELMUS

Is 't een geschilstuk, 't welk wat duister is?

REVELAAR

O ja.

ANZELMUS

320 Is 't over Feizieka of Meettemfeizieka?¹⁾

REVELAAR

't Is metafysisch. 'k Heb mijn harsens lang geslepen,
Maar 'k heb het nog niet in zijn volle kracht begrepen.

ANZELMUS

Indien het onder mijn bevassing vallen kan,
Zo bid ik, deel 't mij mee.

REVELAAR

't Wierd door een schrander man

Mij onlangs voorgesteld; hij wenste, mijn gedachten
Te weten; maar 'k ben, na drie slapeloze nachten,
Nog niets gevorderd; voor en tegen vind ik reên;
En wat ik stelle, ik vind ook altijd zwaarigheên.

330 'k Heb meer dan tachtig bladwijzers doorgekeken,
Maar 'k vind er geen, die van dit wichtig vraagstuk spreken.

1) Feizieka of Meettemfeizieka - Fysica of Metafysica (Natuurkunde of Wijsbegeerte van het bovenzinnelijke)

ANZELMUS

't Moet dan al duister zijn. Ik bid, verhaal het mij.

REVELAAR

Het *denkbeeld* van de Liefde, of dat *eenvoudig* zij,
Of *saamgesteld*?

ANZELMUS

Dat is bezwaarlijk te bepalen.

REVELAAR

't Is mannenwerk, in zulk een vraagstuk niet te dwalen.

ANZELMUS

Maar mag ik weten, wat gij voor waarschijnlijkst houdt?

REVELAAR

'k Bepaal niet licht een zaak; dat heeft mij vaak berouwd.

ANZELMUS

Ik hoorde u echter gaarn hierover redeneren.

REVELAAR

Stel wat gij wilt; ik zal-het tegendeel beweren.

ANZELMUS

Verschoon mij, Heer; ik vind mij daartoe niet in staat.

REVELAAR

340 De stof is ook voor u te duister, inderdaad.
Maar neem geduld; ik denk een boek in 't licht te geven,
Waar in ik dit geschil verhandlen zal, beneven
Vele andre van dien aard.

ANZELMUS

Aan wien zult gij dat boek
Opdragen, Heer?

REVELAAR

Dat is nog onbepaald; ik zoek
Daar vast een man toe; gij zult mij de naaste wezen,
Indien gij kans ziet, om uw dochter te belezen,
Dat zij me boven mijn meeminnaar kiest.

ANZELMUS

Die eer
Is al te groot voor mij; ik ben beschaamd, mijn Heer.

REVELAAR

Indien 't u niet behaagt, 'k zal wel een ander vinden.

ANZELMUS

350 Heer Revelaar, ik ben toegevend voor mijn vrienden;
Het voegt me, dat ik mij naar uw begeerte schik';
En, wijl uw keur op mij gevallen is, schoon ik
Het niet verdien, zal ik mij echter vergenoegen,
En niet meer weigeren, mij naar uw wil te voegen.

REVELAAR

Maar ik beloof het u, met dit beding alleen,
Dat gij me uw dochter geeft ten huwelijk.

ANZELMUS

Met reën.
Ik twijfel niet, of 'k zal haar daartoe wel bepraten:
Stel u gerust.

REVELAAR

(weggaande)

Ik zal er mij dan op verlaten.

ANZELMUS

'k Beloof u dat... Maar hoe! Waar gaat gij heen, mijn Heer?

REVELAAR

360 Daar schiet me iets in den zin: 'k moet gaan. Straks kom ik weer.

Zesde toneel

ANZELMUS

Wat is 't gelukkig, als men daaglijks mag verkeren

Met lieden van verstand, en met hun redeneren.

De geest wordt omgekeerd, en krijgt ene andre plooi:

Men weet van alles wat: mij dunkt, dat staat zo mooi!

Wanneer ik hieraan denk, moet ik mij zelf verwensen,

Dat ik zo langen tijd, gelijk de rest der mensen,

Mijn tijd heb doorgebracht met lage bezigheên.

Nu ben ik eerst een man! Een wijsgeer! 'k Word nog een

Der grootste geesten van mijn tijd, indien ik vlijtig

370 In mijn begonnen werk volhard: maar dat is spijtig,

Dat de Latijnse taal zo zwaar te leren is.

Ik vorder nochtans braaf, zo ik mij niet vergis:

Ik kan reeds *Mensa* op mijn duimpje *konjegeren*,¹⁾

En, ga 'k zo voort, ik zal haast *Amo dikkleneren*.²⁾

Dan ook wat Grieks geleerd, want zeker, ik vertrouw,

Wie Grieks verstaat, die kan geen gek zijn, schoon hij wou.

'k Zal mij in de Algebra dan onderwijzen laten;

Ook in de Stelkonst, daar ik dikwijls van hoor praten.

Dan moet er de Natuurkunde aan: zo 'k die versta,

380 Zo leer ik licht, en met een snap,³⁾ de Fijsica.

Waar zal ik met al die geleerdheid nog belanden?

1) *Mensa konjegeren* - het Latijnse woord 'mensa' (= tafel) conjugeren (vervoegen!)

2) *Amo dikkleneren* - het Latijnse werkwoord 'amo' (= ik bemin) declineren (verbuigen!)

3) met een snap - zeer vlug

Wat staat mij niet al roem, wat staat mij eer voor handen!
Wat zal men zeggen, als een leek, een borgerman,
Met zo veel oordeel van de studie spreken kan?
En, zo mijn naam aan 't hoofd van boeken wordt gelezen,
Ik zal in aanzien meer dan een Professor wezen.
Daar scheelt nu meer niet aan, dan dat mijn dochter trouwt
Met een Doctoer; en, schoon zij zich afkerig houdt,
Nochtans vertrouw ik niet, dat zij haar plicht zal krenken.
390 Een brave dochter volgt, zelfs zonder overdenken,
En blindeling, den wil van haren vader na,
Indien ik enigszins 't natuurlijk recht versta.

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

Tweede bedrijf

Eerste toneel

KAREL, KRISPIJN

KAREL

'k Was dan niet zonder grond bekommerd en verlegen.
O wreed geval! Waarom loopt gij mijn min dus tegen?
Zal dan die schone, die ik als mij zelf bemin,
Een ander trouwen, met of tegen haren zin?
Krispijn, waar wil dit heen?

KRISPIJN

't Zijn netelige zaken,
Maar zo't mij aanging, 'k zou er haast een eind van maken.

KAREL

Wat zoudt gij doen? Zeg op; help mij uit dit verdriet.

KRISPIJN

400 Vergeef het mij, mijn Heer, ik zeg het liever niet.

KAREL

Waarom?

KRISPIJN

Omdat het toch niet na je zin zou wezen.

KAREL

Dat zal ik horen; spreek maar op.

KRISPIJN

Het is te vrezen,
Dat zulk een schone raad vergeefs bedacht zou zijn;
Daarom verzwijg ik dien veel liever.

KAREL

Mijn Krispijn,
Zo gij me helpen kunt, ik zal u rijklijk lonen.

KRISPIJN

Maar dit beding ik: dat je geen kwaad hoofd zult tonen,
Indien mijn raad je niet gevalt.

KAREL

Gij wilt misschien
Dat ik met Izabel zal doorgaan?¹⁾

KRISPIJN

Neen.

KAREL

Of dien
Verrader, die mij wil van zulk een pand²⁾ beroven,
410 Vermoorden?

KRISPIJN

Neen, mijn Heer; 'k zou inderdaad geloven,
Dat zulks niet raadzaam is.

KAREL

Wat middel weet gij dan?
'k Wil alles doen, wat maar het minste baten kan.

KRISPIJN

'k Zal u dan helpen, Heer, uit louter mededogen.
De liefde is vuur, nietwaar?

KAREL

O ja, het groot vermogen
Van 't liefdevuur verteert den sterksten, wie 't ook zij,
Indien 't niet wordt geleest.

1) doorgaan - er van doorgaan

2) pand - kostbaar bezit

KRISPIJN

Heel goed: hoor dan naar mij.
 Met water kan men best de kracht van 't vuur verdoven;
 Spring dan in d' Amstel, Heer, zo gij me wilt geloven;
 Duik naar den grond, en blijf daar maar een klein half uur;
 420 Gij zult niet langer zijn gekweld van 't liefdevuur.

KAREL

Hoe zal 't hier wezen, schurk! Durft gij mij nog bespotten!

KRISPIJN

Ik ben geen schurk, mijn Heer, maar plaats mij bij de zotten;
 Daar ben ik mee tevreên.

KAREL

Was dat die fraaie raad?

KRISPIJN

Wel ja. Weet jij er een die half zo zeker gaat?
 Dit middel feilt niet: 't is het zekerste van allen.
 Het is *probatum est*:¹⁾ maar kan 't je niet gevallen,
 Dat is mijn schuld niet; ook heb ik dat reeds voorzeid.
 Maar mogelijk vinden wij nog wel gelegenheid,
 Om, op een wijs, die u wat beter zal behagen,
 430 Schoon zo onfeilbaar niet, uw kwelling te verjagen.

KAREL

Spreekt gij ter goeder trouw, Krispijn, of spot gij weer?

KRISPIJN

Neen, neen, ik meen het nu in goeden ernst, mijn Heer.
 Ik zal 't u zeggen... Maar zie daar! Wie zou dat dromen?
 Ik zie uwe Izabel daar met mijn Kaatje komen.
 Spring nu van blijdschap, om dit onverhoopt geluk,
 Want minnaars houden toch geen maat in vreugd of druk.

1) *probatum est* - (Lat.) het is uitstekend, beproefd

Tweede toneel*IZABEL, KAREL, KRISPIJN, KATRIJN***KAREL**

Ik mag mijne Izabel dan wederom ontmoeten?
 Ik mag haar wederom, na zo lang afzijn, groeten?
 Bevallig voorwerp van mijne ongeveinsde min!
 440 De blijdschap overheert, op dit gezicht, mijn zin.
 't Geheugen van mijn smart schijnt nu geheel verdwenen:
 Een jaar afwezens heeft mij schier ene eeuw geschenen;
 Ik treurde hopeloos om u, schier nacht en dag,
 Mijn schone! Maar nu ik u weer aanschouwen mag,
 Is al mijn leed verzoet: nu ik uw mond en kaken
 Dus kussen mag.

KRISPIJN

Katrijn, dat lijkt wel goed te smaken.
 Dat wij het ook eens deên?

KATRIJN

Nou, heb je haast gedaan?
 Mijn kuif raakt heelendal uit z'n fatsoen; laat staan.

KAREL

450 De smart, die 'k lijden moest, toen 'k niet bij u kon wezen,
 Wierd merkelijk verzwaaard, doordien ik was vol vrezen,
 Dat in dien tussentijd uw min verkoelen zou,
 Of dat ge een ander zoudt opdragen uwe trouw.
 Vergeef 't mij, zo die vrees u kon verongelijken;
 Gij gaaft mij van uw trouw ontwijfelbare blijken,
 En uw standvastigheid was mij genoeg bewust;
 Maar Liefde gunt het hart, dat zij regeert, geen rust:
 Zij pijnigt ons gestaâg met ijdele gedachten.
 't Verstand gebruikt vergeefs daartegen al zijn krachten.

KRISPIJN

460 Was je ook niet bang, Katrijn, dat ik je nou misschien
 Vergat?

KATRIJN

Ja toch: kan jij dat aan mijn neus niet zien?

KAREL

En, schoon gij mij voorheen getrouwheid hebt gezworen,
Laat me, uit uw lieven mond, die woorden nog eens horen:
Zeg mij nog eens, dat u de min getroffen heeft,
En dat uw Karel steeds in uwen boezem leeft.

IZABEL

Helaas!

KAREL

Gij zucht, mijn lief! Wat moet ik hiervan denken?

IZABEL

Het ergste.

KAREL

Hoe!

IZABEL

Ik kan aan u mijn hart niet schenken.

KAREL

Wat zegt gij? Heb ik mij dan zonder grond geveid,
En steunde ik vruchteloos op uw standvastigheid?
Zijt gij het, wrede, die mijn beeld in uwe zinnen
470 Bewaren zoudt, die nooit een ander zoudt beminnen?
Verflauwt die gloed zo haast? Dan kende ik u niet wel.

IZABEL

Geloof zulks, en vergeet voortaan uwe Izabel.
Beschuldig mij, dat ik u valslijk heb bedrogen.
Vaar voort. Sla geen geloof, aan't geen gij in mijne ogen
Geschreven ziet. Zeg, dat ik u niet meer bemin.
Noem mij verraderes, en ban mij uit uw zin.
Denk niet, dat ik om u, met zo veel zwaarigheden,
Met zo veel zorgen strijde, en daaglijks heb gestreden.
Denk niet, dat ik om u zo menig droeven nacht,
480 Zo menig droeven dag met smart heb doorgebracht.

KAREL

Ach! Liefste weerhelft van mijn ziel, lust van mijn leven,
 Hou op! Heb ik u tot misnoegen reën gegeven,
 Zo wijt zulks aan de drift van mijn verliefden zin,
 En scheld die misdaad kwijt aan de overmaat van min.

IZABEL

Helaas! Mijn Karel, kost ik 't schikken naar mijn wensen,
 Wij waren beiden de gelukkigsten der mensen.
 Maar ach! Al wat ik kan is klagen, anders niet.
 Mijn vader draagt alleen de schuld van mijn verdriet:
 Hij wil mij dwingen, van twee Ezels een te kiezen
 490 Tot echtgenoot; maar 'k zal het leven eer verliezen.
 Stel u hierop gerust, dat nooit een ander mij,
 (Het ga ook hoe het ga,) bezitten zal, dan gij.
 Maar ach! Wat kranke troost, mijn waardste, voor ons beiden,
 Wijl ik voor eeuwig toch van u moet zijn gescheiden.
 Mijn vader zal, zo 'k hem in zijnen wil weerstreef,
 Niet dulden, dat 'k de hand aan enig bruigom geef.

KAREL

Schep moed, mijn lief! 't Verloop des tijds kan vele zaken,
 Hoe onwaarschijnlijk ook, nochtans gebeurlijk maken.
 Eens vaders gramschap kan niet eeuwig duren, neen.
 500 Dies matig uwe vrees en luister naar mijn reën:
 De tijd gaf menigmaal 't geen niemand ooit dorst hopen.
 Ook is al onze kans tot nog toe niet verlopen.
 Krispijn, mijn dienaar, op veel vonden afgerecht,¹⁾
 Heeft meer bekwaamheid, dan men doorgaans in een knecht
 Bespeurt; hij zal nog wel iets weten te verzinnen,
 Hetgeen ons redden kan.

IZABEL

Wat wilt gij dan beginnen?

1) op veel vonden afgerecht - in veel listen doorkneed

KAREL

Tenminsten niets, dat u mishaagt. - Krispijn, Krispijn!
Hoe! Hoort gij niet?

KRISPIJN

Mijn heer, ik was daar met Katrijn
Zo wat aan 't praten; dat belette me u te horen:
510 Een minnaar heeft alleen voor zijn meesteres maar oren;
Dat weet je.

KAREL

Zijt gij ook een minnaar?

KRISPIJN

Ja, wel hoe?
Of komt die eernaam u allenig dan maar toe?

KAREL

Geluk er mee, als 't Heer Krispijn zo kan behagen.
Maar luister nu naar mij; ik heb u iets te vragen.

KRISPIJN

'k Ben tot uw dienst, mijn Heer.

KAREL

Gij weet de omstandigheên
Van mijne liefde, en wat ik daarom heb geleên;
Gij zeide flus¹⁾ ook, dat ik mij niet meer moest kwellen;
Dat gij wel middel wist, om iets in 't werk te stellen,
Tot heling van mijn smart: blijft gij nu bij uw woord?

KRISPIJN

520 Mijn Heer, ik sprak dan mis, of gij hebt mis gehoord.
Ik weet niet dat ik dat gezeid heb.

KAREL

Is het scheren?²⁾

1) flus - zo even

2) scheren - spot

KRISPIJN

Geloof je't niet? Ziedaar, ik wil er wel op zweren.

KAREL

Hebt gij me niet beloofd, dat gij mij door een list
Zoudt helpen?

KRISPIJN

Ja, maar 'k zei er bij, dat ik niet wist,
Of 't lukken zou of niet. Ik wil het wel eens wagen;
Beloof mij slechts, dat ge u van mij niet zult beklagen,
Indien het mist.

KAREL

O neen, daar kunt gij vast op gaan.¹⁾
Maar zeg ons nu, wat gij ontworpen hebt.

KRISPIJN

Welaan.
Zoudt gij mijn goed beleid niet hooglijk dankbaar wezen,
530 Zo ik bewerkte, dat gij daaglijks, zonder vrezen,
Uw minnares, zelfs in haars vaders huis kost zien,
En spreken naar uw zin? Ja, dat gij zelfs, indien
't U lustte, een ruimen tijd bij haar in huis kost wonen?

IZABEL

Hoe is dat mogelijk, Krispijn?

KRISPIJN

Ik zal 't u tonen,
Mejuffrouw, neemt gij slechts genoegen in mijn raad.
Wij moeten voor een wijl verwisselen van staat.²⁾
Mijn Heer moet nu mijn knecht, en ik het Heerschap wezen.
Stel voorts de zaak aan mij, en staak uw verder vrezen.

KAREL

Maar geef ons meerder licht; uw zeggen klemt nog niet.

1) vast op gaan - zeker van zijn
2) staat - rang, positie

KRISPIJN

540 Dat 's waar, mijn Heer, maar gij begrijpt niet waar 't op ziet.
 Een doctorale rok, gehangen om dees leden,
 Bevrijdt u met een snap van alle zwaarigheden:
 Wilt gij dan voor mijn knecht, of liever leerling, gaan,¹⁾
 Zo hoop ik, dat gij haast uw wens zult zien voldaan.

KATRIJN

Jij Dokter? Wel Krispijn, hoe keun je 't ook verzinnen?
 Maar zie wel voor je, snaak, wat of je gaat beginnen.

KRISPIJN

Och meid! Dat's niemendal: 'k ben daar niet voor bevreesd;
 Ik ben een jaar of vier komediant geweest,
 En dat 's genoeg gezeid. 'k Zal zo veel wind wel maken,
 550 Dat Heer Anzelmus bei zijne oren zullen kraken.

KAREL

Maar zeg, Krispijn, ik vat uw mening nog niet wel.
 Hoe raken wij in huis dan bij mijne Izabel?

KRISPIJN

'k Zal Heer Anzelmus met vergulde praatjes paaien;
 Laat mij betijen, Heer; ik zal het zo wel draaien,
 Dat hij ons zelfs zijn huis tot een verblijfplaats biedt.

KAREL

Maar, zo dit alles nu gelukt, nog zie ik niet,
 Hoe dit den toeleg van Anzelmus om kan stoten.

KRISPIJN

Jij woudt wel hebben, dat het schip terstond ging vloten.
 'k Moet zeggen, dat gij wel heel ongeduldig zijt.

(zeer hoogdravende)

560 *'Een krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd'.²⁾*

1) gaan voor - doorgaan voor

2) Vs. 560 - citaat uit Vondels *Gijsbreght van Aemstel* (vs. 1600)

Als we eerst maar zo ver zijn, dan hebt gij niet te schromen:
 Dan weer maatregelen naar eis des tijds genomen.
 Wij zullen snoeven van ons hoge wetenschap;
 'k Zal zeggen dat ik ben een Dokter met de kap.¹⁾
 De kap zal hem zo fraai wel klinken in zijne oren,
 Dat hij ons hoger acht als de andere Doctoren.
 'k Zal tot de wolken toe verheffen uw verstand;
 Licht biedt hij u vanzelf dan wel zijn dochters hand.

KAREL

Wat dunkt mijn lief? Vindt gij in dat ontwerp behagen?

IZABEL

570 Dewijl 't het enigste is, zo kan men 't wel eens wagen:
 Misschien gelukt het; 't komt mij niet onmogelijk voor.

KAREL

Wel nu, Krispijn, ik promoveer u tot Doctoor,
 Mits dat ge u zult naar eis dier waardigheid gedragen.

KRISPIJN

Zo goed, als iemand dat gedaan heeft van zijn dagen.
 't Is de eerste maal niet van mijn leven, dat ik daar
 Voor speel; ik ben er niet eens bang voor, had ik maar
 Een rok.

KAREL

Ik zal u al den toestel wel beschikken.²⁾
 Wij zullen alles eerst eens wat nader wikken.

IZABEL

580 Doet zo, en legt uw zaak toch op 't voorzichtigst aan;
 Maar spilt vooral geen tijd. Vaarwel, mijn Heer; wij gaan.

KAREL

Hoe! Gaat gij reeds, mijn schone?

1) de kap - het teken van de doctorale waardigheid
 2) den toestel beschikken - de uitrusting verschaffen

IZABEL

O ja! Ik moet vertrekken.
't Was omgekomen,¹⁾ zo men ons hier kwam te ontdekken.
Vaarwel!

KAREL

Vaarwel! Mijn lief: 'k zie u haast weer, zo 'k hoop.

KRISPIJN

Vaarwel, mijn suikre Kaat!

KATRIJN

Vaarwel, heer Filisoop!

Derde toneel

KAREL, KRISPIJN

KAREL

Maar 't is een hachlijk stuk, Krispijn, naar mijn gedachten.
Ik durf er nauwlijks een goede uitkomst van verwachten.

KRISPIJN

Wij zullen 't wagen: lukt het niet, wat zwaarigheid?
Dan zijn we nog zo ver als nu.

KAREL

Recht uitgezeid:
Ik weet wel dat men u de tong niet licht zal snoeren,
590 Maar 'k 'loof toch dat gij dit niet uit zult kunnen voeren.

KRISPIJN

Waarom niet?

KAREL

Weet gij wel, als gij geleerd wilt zijn,
Dat gij uw reden moet doorspekken met Latijn?

1) 't Was omgekomen - het zou verloren zaak zijn

KRISPIJN

Wel ja.

KAREL

Kunt gij dat doen?

KRISPIJN

Heel wel.

KAREL

Hoe kan dat wezen?

KRISPIJN

Ik heb al meer Latijn, als jij wel denkt, gelezen.

KAREL

Hoe! Gij Latijn?

KRISPIJN

Ja ik; ik heb hier in mijn zak
Een boek; bezie dat eens.

KAREL

Wel! Dat 's een almanak.

KRISPIJN

Zo is het, maar 't bevat zeer veel geleerde zaken.

Magino leert mij hier pronosticatie maken,¹⁾

Als Mars en Venus in conjunctie zijn,²⁾ en wat

600 Dies meer is. Zie, mijn Heer; let nu eens op dit blad:

Daar leest gij Gemini en Virgo,³⁾ en de namen

Der twalef tekenen des Hemels al te zamen.

Wie al de namen, die in dit kleine boekje staan,

Maar op hun pas gebruikt, kan licht voor wijsgeer gaan.

1) pronosticatie maken - voorspellingen doen

2) in conjunctie zijn - zich in een bepaalde positie ten opzichte van elkaar bevinden

3) Gemini en Virgo - Tweelingen en Maagd (tekenen van de Dierenriem)

KAREL

Gij zoudt er op die wijs nog wat van kunnen maken.
'k Verlang al, om te zien hoe gij er door zult raken.

KRISPIJN

Daar is geen zwaarigheid, mijn Heer: den stouten biedt
Fortuin altijd de hand, maar suffers helpt ze niet.
Ook ken ik rollen uit komediën van buiten:
610 Op zulke wapenen zal veel af kunnen stuiten.
Den *Pedagoog* in de *Verloore Schildwacht*¹⁾ weet
Ik woord voor woord; daar is Latijn in, bij de vleet.
Begeer je blijk, hoor toe: *Homerus, Periander,*
Cleobul, Lysias, Faleer, Anaximander,
*Lycurgus, Therameen...!*²⁾

KAREL

Hou op! Gij schreeuwt mij doof.

KRISPIJN

Wat dunkt je? Is dat niet als een heel groot filosoof
Geredeneerd?

KAREL

Krispijn, 't gaat boven mijn verwachten.

KRISPIJN

Maar inderdaad, zijn 't geen verhevene gedachten?

KAREL

't Zal heel wel gaan.

KRISPIJN

O! Wie komediant geweest
620 Is, zoals ik, staat van zijn leven niet bedeesd.

KAREL

Maar waarom zijt gij bij dat ambacht niet gebleven?

1) *De verlooren schildwacht* - een uit het Frans vertaald stuk (1686)

2) Vs. 613-615. - Een reeks van beroemde dichters, wijsgeren, wetgevers uit de Oudheid (Faleer = Valerius, d.i.L. Valerius Poplicola, een Romeins wetgever)

KRISPIJN

Omdat het veel belooft, maar zelden veel zal geven.
Maar 'k zie daar twee van mijn confraters.¹⁾ Gaan wij heen,
Mijn Heer, opdat wij ons ten spoedigste verkleên?

KAREL

'k Weet nog niet recht, hoe we aan de kleren zullen raken.

KRISPIJN

Koop ze op de voddenmarkt; wij zullen dat wel maken.

Vierde toneel

ZEMELKNOOPER, REVELAAR

ZEMELKNOOPER

Gij stelt u dan gelijk met mij, Heer Revelaar?
En durft mij mijne bruid ontvrijen? 'k Vind het raar.
Mij dus te honen, en mijne ongunst niet te schromen?
630 'k Begrijp niet hoe gij tot die stoutheid zijt gekomen.

REVELAAR

Hoe zo?

ZEMELKNOOPER

Omdat gij maar een naamgeleerde²⁾ zijt,
Die eeuwig blokt, en met uw eindeloze vlijt
Niets vordert.

REVELAAR

Ik beken 't; ik ben niet van dezulken,
Die zonder onderscheid slechts in den wind wat bulken.
Ik ben de man niet, om te spreken van een stuk,³⁾
Waarvan 'k geen denkbeeld heb; 'k ben, tot mijn ongeluk,
Zo vlug niet: 'k moet een zaak van allen kant bekijken,
Eer ik daarover kan een bondig oordeel strijken.

- 1) confraters - collega's
- 2) een naamgeleerde - een 'schijngeleerde'
- 3) een stuk - een kwestie

ZEMELKNOOPER

Gij zijt de rechte met uw bondig oordeel. Gij?
 640 Loop, jongen! Leer nog eerst de Logica van mij.
 Een beunhaas, die nooit leerde in forma disputeren,¹⁾
 Geen syllogismus kan in barbara formeren,²⁾
 Maar met vier termen ons gestadig lelt aan 't oor,
 Wil nu mee doorgaan voor een hooggeleerd Doctoer.

REVELAAR

Die eernaam komt mij toe.

ZEMELKNOOPER

Gij, gij argumenteren?
 Gij, sukkel? Ga nog eerst die kunst een jaartje leren,
 In 't Jezuïetenschool; indien gij daar eens kwaamt,
 De domste leerling maakte u zekerlijk beschaamd.

REVELAAR

Dat zij zo 't wil: ik merk, gij wordt door nijd gedreven:
 650 Maar als ik op mijn beurt u ook eens raad zal geven,
 Zo rade ik u, dat gij 't Latijn wat beter leert:
 Gij spreekt het jammerlijk, en schrijft het gans verkeerd.

ZEMELKNOOPER

Wie leert u tegen mij zo oneerbiedig spreken?
 Maar 'k zweer, dat dit bestaan u bitter op zal breken:
 Want, treedt gij, zoals laatst, weer met mij in geschil,
 Ik disputeer u dood.

REVELAAR

Dat raakt mij niet: ik wil
 Nog staande houden, wat ik toenmaals dorst beweren.

- 1) in forma disputeren - in de juiste vorm wetenschappelijk redetwisten
- 2) Geen syllogismus kan in barbara formeren - geen syllogisme kan opstellen ('in barbara' - niet in het Latijn: in onze taal). Een syllogisme of sluitrede is een redenering die bestaat uit drie 'termen': 1° de hoofdstelling ('major'), 2° een ondergeschikte stelling ('minor'), 3° de conclusie of gevolgtrekking. (Vgl. Pancrace, 'Docteur Aristotélicien', in *Le mariage forcé* van Molière, scène VI)

ZEMELKNOOPER

Wat? Dat er in de maan geen volk woont? 'k Wil wel zweren,
Dat al, wie dit ontkent, geen man is van verstand.

REVELAAR

660 Indien dit waar is, is 't voor u te groter schand,
Dat ge u vastzetten liet.

ZEMELKNOOPER

'k Moet me over u erbermen.
Gij zoudt mij, door een syllogismus van vier termen,
Vastzetten? Arme bloed! Waar is dat ooit gehoord?

REVELAAR

't Waar' wis gebeurd, waart gij gebleven bij uw woord.
Maar eerst een argument geheel te concederen,¹⁾
Dan te herroepen, maakt gemakkelijk disputeren.

ZEMELKNOOPER

Uw laffe wartaal is mij nauwlijks antwoord waard.

REVELAAR

Gij doet dan allerbest, zo gij die moeite spaart.

Vijfde toneel

ANZELMUS, IZABEL, ZEMELKNOOPER, REVELAAR, KATRIJN

ANZELMUS

670 Neen, Izabel, ik lij geen langer tegenstreven;
Kies, wien van beiden gij als bruid de hand wilt geven.

IZABEL

Maar Vader, wilt gij mij dan, tegen dank, een man
Opdringen, dien ik nu noch nooit beminnen kan?

1) een argument concederen - meegaan met een argument

ANZELMUS

Gij weet uw best niet: kom, hier helpt geen tegenpraten.
Doe maar de keur, want al dat sam'len zal niet baten.

(tegen de Doctoren)

'k Ben blij, mijn Heren, dat ik u te zamen vind.
'k Weet dat mijn dochter van u beiden wordt bemind;
Dien zij nu meest van twee bemint, mag met haar paren:
Ik geef haar keur; zij heeft zich nu maar te verklaren.

ZEMELKNOOPER

Mejuffrouw, schoon mijn hoop op goede gronden steunt,

REVELAAR

(te gelijk)

680 Schoon ik niet denk, Juffrouw, dat ge aan zijn min u kreunt,

ZEMELKNOOPER

En gij de keuze in 't minst niet kunt in twijfel trekken...

REVELAAR

(te gelijk)

En ik zijn vonnis in uw ogen kan ontdekken...

ZEMELKNOOPER

Men zingt wel t'saam, maar 't kan in 't spreken zo niet gaan,
Confrater Revelaar; wacht tot ik heb gedaan.

REVELAAR

Wat heerst gij over mij, o harsenloze twister?
Ik voer, zo wel als gij, den titel van Magister.¹⁾

ZEMELKNOOPER

Ik heb dien al gevoerd, eer gij 't Latijn verstond.

1) Magister - (Lat.) meester, titel voor een geleerde

REVELAAR

'k Heb nimmer goed Latijn gehoord uit uwen mond;
 Ik wijk u niet een voet: maar wilt gij de eerste wezen,
 690 Ik gun u dat. 'k Heb bij Ovidius gelezen,
 Dat Ajax eerst sprak, in 't geding 't welk hij verloor:
 Dies acht ik 't veiligst, u te volgen; ga maar voor.

ZEMELKNOOPER

Mejuffrouw, wijl de Min, die huisvest in uwe ogen,
 Vandaar, ik weet niet hoe, is in mijn borst gevlogen,
 Zo neem niet kwalijk, dat ik u te kennen geev'
 Den droeven staat, waarin ik om uw liefde leef.
 Ik ben lijfeigen van de Min; of, om te spreken
 In duidelijker taal: mijn wijsheid is geweken,
 Op 't naad'ren van de Min; de *causa movens*¹⁾ is
 700 Uw schoonheid, zo ik mij niet grovelijk vergis.
 Door zulk een Liefde, die uit schoonheid wierd geboren,
 Heeft Herkules weleer zijn mannenmoed verloren;
 Voor zulk een Liefde week de strengheid van Jupijn,²⁾
 Zodat zij inderdaad al schriklijk sterk moet zijn.
 Dit denkende, moet ik der Ouden wijsheid roemen:
 Let op hun schranderheid, Mejuffrouw: *Liefde* noemen
 Zij *Amor*; als gij nu dit woord van acht'ren leest,
 Is 't *Roma*; en, gij weet, die stad is sterk geweest.
 Dit anagramma³⁾ kan ons duidelijk bewijzen,
 710 Hoe hoog het groot vernuft der Ouden zij te prijzen.
 Maar de explicatie is niet makkelijk te raân,
 Waar eigenlijk de kracht der Liefde in mag bestaan.
 De kenners der Natuur zijn doorgaans van gedachten,
 En wel met reden, dat men tweederleie krachten
 Moet stellen: *levendige* en *dode*. Dies is 't wis,
 Dat ook de kracht der Liefde òf dood, òf levende is.
 Als ik bewezen heb, dat zij niet dood is, leeft ze.
 Ik redeneer dan dus: indien zij dood is, heeft ze

1) *causa movens* - (Lat.) drijfveer

2) Jupijn - Jupiter

3) anagramma - letteromzetting

't Vermogen geenszins van vermenigvuldiging.

- 720 Voorts: *atqui, ergo*.¹⁾ Dit 's de zaak waarop ik dring.
 Negeert gij nu de *consequentia majoris*,²⁾
 Zo valt mijn argument; maar 'k antwoord categorisch,³⁾
 Dat zulks niet mag geschiên, omdat...

IZABEL

Van al die praat,
 Die vrij wat duister is, zo ze al op voeten staat,
 Versta ik niets; ik heb daar ook niet mee te maken;
 Wees maar zo goed, om die verhandeling te staken,
 Want zij verveelt mij al.

REVELAAR

Zij hangt ook, als droog zand,
 Aaneen: geen wonder, dat ze een Juffrouw van verstand
 Niet kan voldoen.

ZEMELKNOOPER

- Wel, wat hebt gij er op te zeggen?
 730 Of weet gij 't stuk dan met meer klaarheid uit te leggen?

REVELAAR

Ik zou beschaamd staan, zo 'k daartoe niet was in staat.

ZEMELKNOOPER

Neem dan de moeite, dat gij 't ons eens horen laat.

REVELAAR

Zulks waar' mij licht te doen, wist ik niet van te voren,
 Dat u 't geduld ontbreekt, om anderen te horen.

ANZELMUS

Mijn Heren, staakt dees twist, die maar verwijdering
 Veroorzaakt. Ei! Ik bid, verdraagt u onderling.
 Kom, Dochter, kies een man; gij moogt niet langer marren;
 't Schijnt, of gij voorhebt, mijn geduld zo wat te sarren.

1) *atqui, ergo* - (Lat.) maar..., dus...

2) de *consequentia majoris* - (Lat.) het gevolg van de 'major' (zie de noot op p. 52)

3) categorisch - nadrukkelijk, afdoend

IZABEL

740 Verkiezen kan ik niet; zij hebben beiden mij,
 Door hunne schranderheid in deze vrijerij,
 Zo wel behaagd, dat ik onmooglijk kan bepalen,
 Wie hier den prijs verdient: dit doet mij zo lang dralen.

ANZELMUS

Dat zijn maar praatjes voor de vaak. Neen, Izabel,
 Het hapert daar niet aan: ik ken u al te wel.
 Maar 'k zeg nog eens: 't is uit; 'k wil geen meer tijd verliezen.
 Verkiez dan, Kleuter! Of ik zal er zelf een kiezen.

IZABEL

Ik bid u, Vader, neem tot morgen slechts geduld.
 'k Beloof u, dat gij mijn besluit dan weten zult.

ANZELMUS

Belooft gij dat?

IZABEL

O ja.

ANZELMUS

Gij moest uw woord ook houwen.

IZABEL

750 Op mijne oprechtheid dorst ge u altijd wel vertrouwen.

ANZELMUS

Gij hoort het voorstel, 't welk mijn dochter mij daar doet,
 Mijne Heren; is het ook naar uw gedachten goed?

REVELAAR

Wie niet besluit, dan na langdurig overwegen,
 Doet wijselijk; daarom heb ik er gans niet tegen.

ZEMELKNOOPER

Indien het wezen moet, ik ben er mee tevreên,
 Ondanks mijn ongeduld. Vaarwel dan, ik ga heen.

'k Zal mid'lerwijlen nog drie folianten lezen,
En denk, in korten tijd hier al weerom te wezen.

REVELAAR

(tegen Anzelmus)

Ik denk ook, dat gij mijn belofte nog wel weet,
760 Mijn Heer; het boek is nu op de opdracht na gereed.

Zesde toneel

ANZELMUS, IZABEL, KATRIJN

KATRIJN

O jeminie! Die tekst kon eerst diepzinnig heten.
Nou, ik moet zeggen, dat geleerde lui wat weten.
Mijn lieve Juffrouw! Wat zel jij gelukkig zijn!
Hoe zellen de oren jou nog tuiten van Latijn!
Dat zel een pret zijn. Wel, waar kan een mens toe komen.
Wat zel je nacht en dag al van geleerdheid dromen.
'k Ben waarlijk wat jaloers, en, als ik 't zeggen mag,
Ik zou me niet beraân, zo 'k mij dus vrijen zag.
Als jij den een nu trouwt, kon ik dan d'ander krijgen,
770 Zo waren we allebei geholpen.

ANZELMUS

Zult gij zwijgen,
Of niet? Hoe zal 't hier zijn?

KATRIJN

Mijn Heer, word toch niet kwaad.
Het schort aan mijn verstand, zo 'k na je zin niet praat.
Ik had wel voor, om jou nog 't een en 't aâr te vragen,
Maar 'k vreesde, dat je dat nog minder zou behagen:
Ik vroeg u anders, of een vader, die zijn kind
Een huw'lijk opdringt met een man, dien zij niet mint,
Den naam van vader wel verdient, na jouw gedachten?
Maar nou je kwaad wordt, zel ik mij daar wel voor wachten.

ANZELMUS

Hebt gij dan al 't ontzag vergeten, stoute prij,
780 Dat gij zo onbeschaamd durft spreken tegens mij?

KATRIJN

Nou, nou, mijn Heer! Bedaar; ik zei 't maar in 't voorbijgaan.

ANZELMUS

Gij denkt, geloof ik, dat u alle dingen vrijstaan.
Gij zijt een snapster.

KATRIJN

Dat is voor een meid geen schand.

ANZELMUS

Veel spreken is geen kunst, maar spreken met verstand;
Dit wist Pythagoras, die zulke gladde tongen,
In zijn wijsgerig School, zo geestig heeft bedwongen.

KATRIJN

Hoe deed hij dat, mijn Heer?

ANZELMUS

Een leerling mocht aldaar
Niet spreken, in den tijd van de eerste zeven jaar.

KATRIJN

En was die vent niet gek? Dat, dunkt mij, mag ik vragen.

ANZELMUS

790 Wat zegt gij daar? O feeks! Dat zult gij u beklagen.
Pythagoras een gek? Een gek? Pythagoras?
Die in zijn levenstijd de grootste wijsgeer was!
Ja wel, ik kan van mijne ontsteltnis niet bedaren.
Een wijsgeer, die misschien meer dan drieduizend jaren
Is dood geweest, den naam van gek te geven? Kan
Ik dat verdragen met geduld? Zo'n heilig man!

KATRIJN

't Was uit onwetendheid, indien ik heb misdreven,
Niet uit een kwaaije wil: je moet mij dat vergeven.
Ik wist niet, dat de man zo lang was dood geweest.

IZABEL

800 Papa, vergeef het haar; zij is wat vlug van geest,
En overdenkt somtijds niet lang genoeg haar woorden.

ANZELMUS

Indien zij 't staande houdt, zo zal ik haar vermoorden.

KATRIJN

Begin dat niet, mijn Heer; 'k beloof u eens voor al,
Dat ik, wien gij maar wilt, verstandig noemen zal,
Zelfs tot de vrijers van je dochter toe.

ANZELMUS

Mijn zinnen
Bedaren weer; ik ga een weinigje naar binnen.
Nu, Izabel, gij weet wat gij mij hebt beloofd:
Doe, als 't betaamt, uw plicht, en toon mij geen kwaad hoofd.

Zevende toneel

IZABEL, KATRIJN

KATRIJN

810 Ja, paai, dat zel wel gaan: ga jij maar stiltjes henen.
We zellen jou die kool wel stoven, zou ik menen.

IZABEL

't Is vreemd, dat wij nog niets vernemen van Krispijn.
'k Zou zeggen, dat hij nu bijkans gereed kon zijn.

KATRIJN

Het wachten baart altijd verdriet: stel u tevreden.
Zij zullen zekerlijk wel alle vlijt besteden;
Maar mogelijk hebben ze de kleren zo terstond
Niet bij malkaâr.

IZABEL

Welnu, dat is niet ongegrond.
Maar hebt gij moed, dat hun dees aanslag zal gelukken?

KATRIJN

Men weet het niet, Juffrouw; Fortuin heeft rare nukken;
Ik hoop het best', maar zo 't nu eens ter ergste viel,
820 Zoudt gij dan een Doctor...?

IZABEL

Ei, pijnig toch mijn ziel
Met zulke vragen niet. Moet ik mijn Karel derven,
'k Zal, eer 'k een ander kies, veeleer van hartzeer sterven.

KATRIJN

Gij zoudt u mogelijk wel driemaal nog beraân,
Geloof ik.

IZABEL

Spot niet meer, Katrijn; kom, laat ons gaan.

EINDE VAN HET TWEEDE BEDRIJF

Derde bedrijf

Eerste toneel

KAREL

(zeer stemmig en ouderwets in 't zwart gekleed)

Wat doet men niet, als 't hart door liefde is ingenomen?
 Wat laat men onbeproefd, om tot zijn wit¹⁾ te komen?
 De Minnegod bedrijft veel grillen. Dit gewaad,
 Schoon zeer oneigen aan een jongman van mijn staat,
 Wordt nu de liverei²⁾ der Liefde, en ik moet leren,
 830 Hoezeer mij zulk een werk mishaat, filosoferen.
 Doch 't ga zo 't wil; als ik in 't eind mijn wit beschiet,
 Verveelt mij deze moeite in 't allerminste niet.
 O Liefde, die mij al voorlang naar uw geboden
 Deedt luisteren, ik heb uw bijstand thans van noden.
 Begunstig d'aanslag, die uit nooddwang is gesmeed,
 En schrik niet voor de lucht van 't filosofisch kleed.

Tweede toneel

KAREL, KATRIJN

KATRIJN

Wat zo! Dat staat je fraai, Heer Karel; 'k wil het zweren.
 Dat 's na mijn zin: als Heer Anzelmus na je kleren
 Je wijsheid schatten zal, zo heb je 't zekerlijk
 840 Gewonnen. Ei, vergun dat ik je eens recht bekijk.

KAREL

Is 't alles naar uw zin?

- 1) zijn wit - zijn doel
- 2) de liverei - de livrei, het kleed

KATRIJN

O ja, mijn Heer, volkomen.
Ik hoorde eens een geval, waarvan ik raakte aan 't dromen;
't Was van een raren vent, die altijd in een ton
Zijn woonplaats had, en met geen mensen omgaan kon:
Ook liep hij midden op den dag met een lantaren,
Om na te sporen, of op straat ook mensen waren.
Hoe hiet hij ook? Dejoo... Dejoog...

KAREL

Diogenes?

KATRIJN

Ja, ja; die meen ik al: 'k heb wel een reis¹⁾ vijf zes
Gedroomd, dat ik dien snaak voor ieders gek zag lopen,
850 Of dat hij uit zijn ton kwam na mij toe gekropen.
Nou mag je vragen, wat ik daarmee zeggen wil?
'k Vind tussen hem en jou, in kleding, geen verschil;
(Te weten, zoals hij me is in den droom verschenen,)
Maar hij stond niet zo vlug en luchtig op zijn benen.
Hij zag ook stuurser uit zijne ogen; als je dat
Naäpen kost, dan had je recht de kneep gevat.

KAREL

't Zal dus wel gaan, Katrijn; voor 't minst, ik wil 't vertrouwen.

KATRIJN

Maar waar 's Krispijn, mijn Heer? Zou die zijn woord niet houwen?

KAREL

Voorzeker; hij zal ook haast hier zijn, maar hij had
860 Nog iets te doen: ook zal het raadzaamst wezen, dat
Ik eerst Anzelmus spreek, eer hij zich kom vertonen.
Wij brengen d'ouden heer dus lichter in de bonen.

KATRIJN

Hoe zo?

1) een reis - een keer

KAREL

Gij zult het haast begrijpen; wees tevreeën.

KATRIJN

Maar Heer, mij dunkt, het stuk is toch vol zwaarigheên.

KAREL

Ik zal mijn best doen, en Krispijn zal 't voorts wel maken.
Hij heeft zijn weerga niet in diergelijke zaken.

KATRIJN

Ik wou wel, dat hij dan maar met de klucht begon.

KAREL

Ik wenste, dat ik eerst Anzelmus spreken kon.

KATRIJN

Daar is wel middel toe... Maar zie, 't is of 't wil wezen.

870 Daar komt hij zelf.

KAREL

Dan ga ik mijn legenden lezen.

KATRIJN

Wat doe je, Heer?

KAREL

Zwijg stil; verstoor mij niet, Katrijn.

Derde toneel

ANZELMUS, KAREL, KATRIJN (Karel haalt een groot papier uit zijn zak, en wandelt over het toneel, in den schijn van iemand die zeer aandachtig leest, totdat hij bemerkt, dat Anzelmus hem in 't oog krijgt.)

KATRIJN

(terzijde)

't Begin is goed: hij bijt al aan het aas; dat 's fijn.

KAREL

(allengs duidelijker lezende, na enige mompeling)

*Zodat men deze zaak bezwaarlijk kan bepalen,
Of 't loffelijker zij, met Sokrates te dwalen,
Op 't spoor van Cicero, dan af te wijken van
Zijn valse stellingen, indien die grote man
Zich hier of daar misschien vergist had, want de waarheid
Is op zichzelf van geen belang, en enk'le naarheid,
Maar krijgt haar luister van den mond, waaruit zij komt.*

ANZELMUS

880 Dat zijn verhevene gedachten: 'k sta verstomd.
Die heer heeft veel verstand; 'k moet kennis met hem maken.

KAREL

*Het allernuttigste is daarom, in duistere zaken,
De waarheid niet zozeer, als wat er Sokrates
Weleer van heeft gezeid, of Aristoteles,
Of zulk een groot vernuft, van stuk tot stuk te weten.
Wie zulks niet heeft geleerd, kan nooit een wijsgeer heten.*

ANZELMUS

Neem 't mij niet kwalijk af, mijn Heer, zo ik u stoor,
Maar doe mij de eer en geef me een ogenblik gehoor.

KAREL

890 *Dus heeft men 's wijsgeers naam, en stellingen, maar nodig.
Bewijs te weten, is volkomen overbodig.*

ANZELMUS

Mijn Heer! Nog eens; zo ik uwe aandacht waardig ben.

KAREL

En... Maar! Wie zijt gij, Heer? 'k Heb de eer niet dat 'k u ken.

ANZELMUS

Ik hoop, dat wij elkaar haast zullen kennen leren.
De Wijsbegeerte, die ik eer, en steeds zal eren,

Is 't edel voorwerp, naar ik merk, van uwen vlijt,
En ik besteed daaraan ook 't beste van mijn tijd:
Om de overeenkomst dan van ons genegenheden,
Zoek ik uw vriendschap, Heer.

KAREL

Ik ben er mee tevreden.

ANZELMUS

Ik merk u aan, mijn Heer, als een verstandig man.

KAREL

900 Mijn Heer, al wat ik u hierover zeggen kan,
Is dat ik nog den naam van wijsgeer niet kan dragen.

ANZELMUS

'k Schep in uw zedigheid¹⁾ meer dan gemeen behagen.

KAREL

De lof, dien gij mij geeft, mijn Heer, maakt mij beschaamd.
'k Begeer gene eer, die mij niet toekomt: het betaamt
Een leerzaam jongling zijn geringheid te beseffen,
En nooit zich boven zijn verdiensten te verheffen.

ANZELMUS

Zijt gij tot 't Meesterschap dan nog niet ingewijd?

KAREL

Neen, maar ik leg daaraan ten koste al mijnen tijd.

ANZELMUS

Wat leidsman hebt ge, om u den rechten weg te wijzen?

KAREL

910 Mijn oom Blaaskaakius, nooit hoog genoeg te prijzen.

1) zedigheid - bescheidenheid

ANZELMUS

Die naam is me onbekend; woont hij hier te Amsterdam?

KAREL

O neen, mijn Heer; hij woont te Leiden, maar hij kwam
Eerst heden in dees stad, en om gene andre reden,
Dan om zich bij een heer, wiens grote kundigheden
En ongemeen verstand de hele werreld roemt,
Bekend te maken.

ANZELMUS

Ei! Hoe wordt die heer genoemd?

KAREL

Anzelmus is zijn naam.

ANZELMUS

Anzelmus! Wat wij horen!

KAREL

Men zegt, hij overtreft in wijsheid veel Doctoren.
Ik zoek zijn huis, mijn Heer: woont hij hier niet ontrent?
920 Men heeft mij zo bericht.

ANZELMUS

Zoek maar niet meer, ik ben 't.

KAREL

Gij zelf, mijn Heer?

ANZELMUS

Zo had uw oom mij horen noemen?

KAREL

Mijn oom heeft steeds den mond zo vol, om u te roemen,
Dat hij niet rusten kan, voor hij u heeft gezien.
Wij blijven in de stad misschien een dag of tien,
Met oogmerk, om dien tijd voornaamlijk te besteden,
In ommegang met u, zo 't met uw bezigheden
Te zamen gaat, mijn Heer.

ANZELMUS

Wat bezigheid zou 'k daar
 Niet graag voor laten staan? Uw oom, dat zie ik klaar,
 Is een der edelste verstanden. 'k Zal hem wachten,
 930 Met ongeduld; gij kunt te zaam bij mij vernachten,
 Gedurende uw verblijf. Wat is de reden, dat
 Uw oom ook niet terstond gekomen is?

KAREL

Hij had
 Nog eerst te spreken met een vriend: naar mijn gedachten,
 Moet hij hier aanstonds zijn.

ANZELMUS

'k Zal hier dan zo lang wachten,
 Totdat hij komt, wijl hij misschien mijn huis zo licht
 Niet vinden zou.

KAREL

Mijn Heer, wij zijn u zeer verplicht.

ANZELMUS

Op straat te blijven, zal u mogelijk niet lusten;
 Gij zijt verreisd; indien gij wat verkiest te rusten,
 Daar is mijn huis, treë in. Katrijn, gelei dien heer
 940 Eens bij mijn dochter, in de zaal; zeg, dat wij de eer
 Genieten zullen, dat hij ons voor een'ge dagen
 Bijblijven zal, - dat zij hem achting toe moet dragen.

KATRIJN

Zij zal gehoorzaam zijn, mijn Heer, 'k sta daarvoor in.

(terzijde)

Victoria!¹⁾ De man is ons. Lang leev' de Min.

1) Victoria! - Triomf! Hoera!

Vierde toneel

ANZELMUS

De grote blijdschap, die mijn geest komt overstromen,
Doet mij schier twijflen, of 'k niet word misleid door dromen.

Ben ik Anzelmus of ben ik Anzelmus niet?

Gewis, ik ben de man, daar Holland reeds op ziet,

Als op een wonder van onze eeuw. Kan ik 't geloven?

950 Mijn roem gaat dien van veel geleerden reeds te boven,

En 'k heb, als ik 't besef, maar weinig werks gedaan.

Zo 'k nog veel jaren leef, hoe ver zal ik wel gaan?

Hoe zal Europa nog verbaasd staan, op het noemen

Van mijnen naam, hoe zal het gans Heelal mij roemen!

Geen lofgalm wordt voor mijn gedachtenis te groot:

Men sticht mij zekerlijk een pronkbeeld na mijn dood.

Dit stel ik vast: wel hoe! Dit deên de Rotterdammers

Voor hun Erasmus wel; en zouden de Amsterdammers

Nu minder zijn als zij? Die schand waar' nimmermeer

950 Te dulden. Och! Hoe zoet is ene onsterflijke eer.

Vijfde toneel

KRISPIJN, gekleed als een Wijsgeer, ANZELMUS

KRISPIJN

(terzijde)

Hij is 't. Koeragie nou!

(Hij ziet naar binnen, alsof daar iemand was, met wien hij verschil had.)

Neen, zeg ik, 't mag niet baten.

Negatus consequent!¹⁾ Geen razende advokaten

Zijn onverstandiger en luistren min naar reên:

Maar 'k laat u over aan uw buitensporigheên.

1) Negatus consequent! - (half-Latijnse woorden zonder zin). Misschien is iets als 'eeuwige tegenspreker' bedoeld.

Uw logge harsens zijn bezwalkt door dikke dampen;
 Pas¹⁾ mij een andermaal niet weer aan boord te klampen,
 Of...! Maar wat moei ik mij met zulk een zotskap: laat
 Ik naar Anzelmus gaan: 'k heb al zo lang op straat
 Gezworven; ik heb ook een tegenzin in 't lopen;
 970 Maar kon men vliegen, daar was voordeel van te hopen;
 't Zou makkelijker zijn en tienmaal zo gezwind.
 'k Moet zien, dat ik daartoe in 't kort een middel vind.

ANZELMUS

Mijn Heer Blaaskaakius!

KRISPIJN

Gewislijk, zonder liegen,
 Ik ken geen nutter kunst, dan de eed'le kunst van vliegen.
 Daar schiet me iets in: zou 't zó niet mogelijk wezen? Ja!
 'k Begrijp het werktuig reeds, op goede vleugels na.
 Sint-Aristoteles! Dat zal vermaaklijk wezen.
 Wij hoeven op die wijs geen schepen meer na dezen,
 Noch wond'ren van de Zaan. Wij zullen door de lucht,
 980 Heel na Batavia, heenvliegen om de klucht.

ANZELMUS

Mijn Heer Blaaskaakius!

KRISPIJN

Zo kunnen wij alle oorden
 Der wereld arendswijs, van 't Zuiden tot het Noorden,
 Doorreizen: Perziën, Amerika, Japan,
 Het Ooievarenland, en wat 'k niet noemen kan.

ANZELMUS

Mijn Heer Blaaskaakius!

KRISPIJN

Hoe wil dat volk staan kijken,
 Als we uit de wolken op hun torens nederstrijken.

ANZELMUS

Geleerde Heer! Mijn Heer, mijn Heer Blaaskaakius!

1) Pas - zorg

KRISPIJN

Wat 's dit? Wie roept mij daar zo stout? Wie stoort mij dus!

ANZELMUS

Mijn Heer, ik ben uw vriend Anzelmus: wil mij horen.

KPISPIJN

990 Anzelmus, ha! Wat vreugd! Schoon ik u nooit te voren
Gezien heb, Heer, ik ken u echter door de faam,
Wijl 't ganse land weergalmt van uw beroemden naam.
'k Heb lang van ongeduld gebrand, om u te aanschouwen.
Ik kon in 't eind die drift niet langer tegenhouden,
Ik kom hier te Amsterdam, alleen om u te zien.
Wat vreugd, dat gij mij ook reeds kent! Hoe kan 't geschiên?

ANZELMUS

Geleerden kennen steeds malkandren; dat 's niet wonder.

KRISPIJN

Mijn blijdschap is zo groot, zo groot, dat ik er onder
Bezwijken zal! Ach! Dat ik u omhelz', mijn Heer.

(Hij omhelst hem zo hartig, dat hoed en paruik in 't zand raken.)

1000 Maar hoe! Gij aarzelt. Wat is dit? Doe ik u zeer?

ANZELMUS

Een weinigje, mijn Heer, maar daar 's niet aan gelegen.

KRISPIJN

Het spijt me; ik was u in mijn drift te zeer genegen:
'k Verzoek vergiffenis; 't was zo de mening niet.

ANZELMUS

Al wat ter liefde der Filosofie geschiedt,
Dat lijdt men met vermaak.

KRISPIJN

Zo is 't. Wie in zijn zinnen
 Een zucht tot wijsheid voedt, zal alles licht verwinnen,
 Wat zich daartegen kant; want wijsheid is zo hoog
 Verheven, dat men haar nauw met een sterflijk oog
 Kan achterhalen. Dit 's de reën, dat Krates leerde,
 1010 In tegenstelling van 't geen Aristarch beweerde,
 Dat nooit, ten genen tijde, op generlei manier...
 Maar wat ik vragen wou, is ook mijn leerling hier?

ANZELMUS

O ja; hij 's in mijn huis. Die jongman schijnt heel schrander
 En net van oordeel.

KRISPIJN

O! Zo zeer, dat ik geen ander
 Gezien heb, die bij hem in vergelijking kwam:
 Dit is de reden ook, dat ik hem met mij nam.
 Hij 's in zijn woorden schraal, maar rijk in zijn gedachten;
 Hij denkt zo grondig, dat men 't nimmer zou verwachten
 Van iemand, die nog niet meer jaren heeft als hij.

ANZELMUS

1020 Hij is gelukkig met een Meester, zoals gij.

KRISPIJN

'k Verzuim ook niets, wat dient om hem te fatsoeneren:
 Door mij verkeert hij steeds met veel geleerde heren;
 Hij is om zijn verstand bij iedereen bemind;
 Om zijn geleerdheid wierd hem laatst het enig kind
 Van seek'ren heer geboôn, met honderdduizend gulden:
 Maar 't mocht niet helpen; mijn fatsoen kon dit niet dulden,
 Want ik bewaar hem voor iets hogers.

ANZELMUS

Was die heer
 Dan ook een wijsgeer?

KRISPIJN

Waar' hij dat geweest, ik zweer,
 Het huw'lijk had voorlang zijn voortgang al genomen,
 1030 Om filosofen in de werreld te doen komen.

ANZELMUS

'k Heb ook een dochter, die hem dan wel passen zou,
 Maar ze is zo veel reeds als verbonden tot de trouw:
 Twee minnaars vrijen sterk, om met mijn kind te paren,
 En morgen moet zij zich voor een van hun verklaren.

KRISPIJN

Wel, breng mijn neef ook op de nominatie,¹⁾ dan
 Heeft zij te meerder keur.

ANZELMUS

'k Deê 't gaarne, maar ik kan
 Mijn woord niet breken, dat ik eenmaal heb gegeven.

KRISPIJN

En zou dat de eerste maal juist wezen van uw leven?

ANZELMUS

Ik ben op kleinigheên juist niet heel nauwgezet,
 1040 Maar 'k volg, in zaken van gewicht, een strenger wet.
 Daar komt een heer, die haast mijn schoonzoon hoopt te wezen.

KRISPIJN

(ter zijde)

Maar die zijn pasport ook in korten tijd zal lezen.²⁾

1) nominatie - lijst van kandidaten

2) zijn pasport lezen - zijn 'ontslagbrief' krijgen, weggestuurd worden

Zesde toneel

ZEMELKNOOPER, KRISPIJN, ANZELMUS (Krispijn en Zemelknooper zien elkanderen enigen tijd sterk in 't gezicht, lopen somtijds op elkander aan, en dan weer terug, totdat Krispijn den ander op ene ruwe wijze aandoet.)

KRISPIJN

Confrater, gun dat ik u van nabij bezie.
 'k Wil, naar de regelen der Fysionomie,¹⁾
 De eerwaarde trekken van uw tronie eens bekijken:
 Ik ken veel gekken, die u wonderwel gelijken,
 Maar ik bespeur nochtans aan al de omstandigheên,
 Dat gij een man zijt van verstand: die neus alleen,
 Die neus verbrodt het spel. Die neus moest korter wezen.

ZEMELKNOOPER

1050 Wat onbescheid²⁾ is dit, mijn Heer? 'k Heb nooit gelezen,
 Dat enig wijsgeer dus een wijsgeer heeft ontmoet.
 Ik vind het onbeleefd.

KRISPIJN

Vergeef 't mij, Heer, ik doe 't
 Uit liefde tot de kunst.

ZEMELKNOOPER

Die kunst is van mijn smaak niet.

KRISPIJN

Dat komt, omdat gij niet op 't wezen van de zaak ziet.

ZEMELKNOOPER

Wat is dan 't wezen van de zaak?

KRISPIJN

Dat is dengeen
 Die 't niet vooraf begrijpt, bezwarelijk te ontleên.³⁾

- 1) Fysionomie - gelaatkunde
- 2) onbescheid - ongepastheid
- 3) ontleên - verklaren

- 'k Zal 't zeggen, schoon ik 'loof dat gij 't niet zult begrijpen:
 Stel dan uw zinnen schrap en ga uw harsens slijpen.
 Gij vraagt mij eerst: wat is het wezen van de zaak?
- 1060 En welk een zaak? Een zaak, die niet is van uw smaak.
 En welk een smaak is de uwe? Een smaak, die mooglijk zaken
 Van zeer veel nuttigheid verwerpen zal en laken.
 Want 't geen den een behaagt, behaagt vaak d'ander niet;
 Hierom is 't moeilijk te bepalen, als gij ziet.
 Zo gij de kunst verstondt, die uit de wezenstrekken,
 Door vaste regels, weet der mensen aard te ontdekken,
 Zo hadt gij nimmer mij die lompe vraag gedaan:
 Maar doorgaans laakt een zot, 't geen hij niet kan verstaan.
 Om binnen het bereik van uw verstand te blijven,
- 1070 Zal ik dan 't wezen der gemelde zaak beschrijven.
 De zaak betreft uw neus: ik zei, die was te groot;
 Gij kunt mij vragen, wat ik dan daaruit besloot.
 Ik antwoord: niet veel goeds. Gij, zonder meer te vragen,
 Scheldt aanstonds op de kunst: zijn dit geen zotte vlagen?
 Gelukkig zijt gij, dat Plutarchus, Sokrates,
 Malfurius, Hans Urinaal, Demosthenes,
 Don Clarazel, Pedro del Porco, Aristippus,
 Parmenio, Franciscus Heermans of Chrysippus¹⁾
 Die zotte redenen niet hebben aangehoord.
- 1080 Zij hadden u gewis op heter daad vermoord.

ANZELMUS

Wat ongemeen verstand!

KRISPIJN

Zult gij de kunst blameren?
 Gans-duizend Seneca's!²⁾ Ik zal u dat verleren.

ZEMELKNOOPER

Dat argument is niet in forma.

- 1) Vs. 1075-1078. - Te midden van allerlei beroemde Griekse wijsgeren worden een paar moderne of verzonnen figuren genoemd. 'Hans Urinaal' is ontleend aan Langendijks blijspel *De wiskunstenars*.
- 2) Gans-duizend Seneca's! - een dwaze basterdvloek

KRISPIJN

't Argument

Is in een andre vorm, als gij het zijt gewend.
 Dat gij 't niet zoudt verstaan, zeide ik al van te voren.
 Maar, zo gij 't oordeel van een schrander man wilt horen,
 Vraag Heer Anzelmus maar; ik ben verzekerd, dat
 Mijn argument op hem veel werking heeft gehad,
 Want zijn doordringend brein begrijpt de zaken grondig.

ANZELMUS

1090 Wat mij belangt, ik vind het argument heel bondig.

KRISPIJN

Ja bondig, bondig is 't; maar dat hij 't niet verstaat,
 Dat scheelt aan zijn begrip.

ZEMELKNOOPER

't Zou bondig wezen?

KRISPIJN

Ja 't.
 Bewijs het tegendeel, zo gij 't niet wilt geloven.
 Maar 't is diepzinnig; 't gaat uw bot verstand te boven.

ZEMELKNOOPER

O Logica! Hoe wordt uwe achtbaarheid gehoond.

KRISPIJN

O Fysionomie! Wat sterveling verschoont
 Dit onvergeeflijk feit?

ZEMELKNOOPER

'k Zie mijn confrater naad'ren.
 Hoe zal hem, op die maar,¹⁾ 't bloed stremmen in zijne aad'ren.

1) die maar - die tijding

Zevende toneel

ZEMELKNOOPER, REVELAAR, ANZELMUS, KRISPIJN

ZEMELKNOOPER
Confrater Revelaar!

REVELAAR
Confrater! Wel, wat is 't?

ZEMELKNOOPER
1100 Och! Help!

REVELAAR
Wat schort er?

ZEMELKNOOPER
Och! Zo gij de helft maar wist
Van onzen rampspoed.

REVELAAR
Wel, spreek op. Wat mag u deren?

ZEMELKNOOPER
Men wil de Logica het onderst boven keren.

REVELAAR
De Logica?

ZEMELKNOOPER
Geen syllogismus zal voortaan
Ons kunnen dekken. Och! Mijn Heer, het is gedaan.

REVELAAR
Wie durft die eed'le kunst zo onverdraaglijk honen?

ZEMELKNOOPER
Zie daar een wijsgeer, die ons meent te kunnen tonen,
Dat een bewijs recht sterk en bondig wezen kan,
Schoon 't niet in forma is.

REVELAAR

Och! Clauberg, grote man,
Verdraagt gij dit?

KRISPIJN

Ja, ja: laat Clauberg maar wat praten;
1110 Bij lieden van verstand, als ik, zal 't weinig baten.
Ik zweer de Logica de dood met deze hand:
Het vonnis is geveld; die snode moet van kant.
'k Zal haar opofferen aan mijn gerechten toren,¹⁾
Schoon zij beschermd wierd door een regement Doctoren.

ZEMELKNOOPER

(tegen Anzelmus)

Hebt ge Aristoteles ook in uw boekenkas?

ANZELMUS

Ja, 't is een Franse band.

ZEMELKNOOPER

Ik bid u, haal hem ras.

(tegen Krispijn)

Wij zullen u het vuur nu eens wat nader leggen.

KRISPIJN

Vraag Plato ook maar, of hij niet wat heeft te zeggen,
En wien gij wilt: 't komt op een stuk of tien niet aan.

ANZELMUS

1120 'k Moet nu den rechten grond van deze zaak verstaan.
Ik ga dan, om het boek te halen, eens naar binnen,
Schoon ik niet twijfel, of Blaaskaakius zal 't winnen.

Achtste toneel

ZEMELKNOOPER, REVELAAR, KRISPIJN

KRISPIJN

Zal Aristoteles u dan beschermen?

1) toren - toorn

ZEMELKNOOPER

Ja:

Hij zal ons wreken, hij zal de eer der Logica
Herstellen.

KRISPIJN

Hij? Hij komt niet levend uit mijn handen.
Ik zal zijn Logica verscheuren met mijn tanden.

ZEMELKNOOPER

O tegenvoeter der gezonde en goede reën!

REVELAAR

Waanwijze Zoilus!¹⁾ Waar wil dit eindelijk heen?

KRISPIJN

Zulk last'ren kan geen man van studie meer verdragen.
1130 Zo gij niet aanstonds zwijgt, gij zult het u beklagen:
'k Heb nog een argument, waarmede ik u terstond
De tong zo snoeren kan, dat gij hierna den mond
Nooit weder tegen mij zult oop'nen.

REVELAAR

Laat eens horen.
't Zal niet in forma zijn, dat zeg ik van te voren.

ZEMELKNOOPER

Vaar voort, waar wacht gij na?

KRISPIJN

Wel nu, let op dan. Daår!

(Hij slaat.)

Daår Zemelknooper, daår confrater Revelaar!
Loop voor den duivel met je Logica.

1) Zoilus - kleingeestige vitter

ZEMELKNOOPER

Och armen!¹⁾

KRISPIJN

(al slaande)

Roep Aristoteles: laat hij je nu beschermen.

REVELAAR

Sta bij! Mijn hoofd! Mijn rug!

ZEMELKNOOPER

Och! Help!

KRISPIJN

1140 Wat zeg je er van,
Is 't nog niet bondig? Daàr!

ZEMELKNOOPER

Och! Helpt ons niemand dan?

(Zij vluchten.)

Negende toneel

KRISPIJN

Ik weet er van. Gans bloed! Dat 's krachtig disputeren.
O seldrement! Dat heet eerst recht filosoferen.
Die argumenten liegen niet. Schep moed, Krispijn.
't Is dus der moeite waard, om filosoof te zijn.

Tiende toneel

KAREL, IZABEL, ANZELMUS, KATRIJN, KRISPIJN

ANZELMUS

O schandvlek van 't geslacht, zult gij me zo belonen?

1) Och armen! - Ach! O wee!

Lichtvaardige Izabel! En durft ge u nog verschonen?¹⁾
 Wijk uit mijne ogen: hoop op geen vergiffenis.
 Nu merk ik, dat uw deugd maar blote schijndeugd is.
 Maar 'k zal u, in 't vervolg, dien handel wel beletten.

1150 Ik schut²⁾ uw huwelijk: ik zal u vast doen zetten.³⁾

IZABEL

Maar 'k bid, Papa, bedaar. Waarom ontstelt ge u dus?

ANZELMUS

Waarom? Vraag dat den neef van Heer Blaaskaakius!

KRISPIJN

Mijn neef, mijn Heer, hoe zo?

ANZELMUS

Wat mens kon dat verwachten?
 'k Had van zijn zedigheit heel andere gedachten.

KRISPIJN

Wat schort er dan, mijn Heer?

ANZELMUS

'k Heb dien guit gezien,
 Zo als ik kwam in huis, gebogen op zijn kniën,
 Voor Izabel; ik kon hun woorden duidelijk horen;
 Zij dachten niet, dat ik hen zou zo ras verstoren.
 Hij dorst haar raân, haar plicht moedwillig te overtreên;
 1160 Mij zelf te zeggen, dat zij hèm begeerde, en geen
 Doctoer, op mijn gebod. Mijn dochter liet zich vrijen,
 En sloeg terstond geloof aan zijn bedriegerijen.
 Foei! Schaam u, Izabel; mijn woorden in den wind
 Te slaan; dengeen, dien ik wil hebben, dat gij mint,
 Te haten; zonder mij een bruidegom te kiezen.
 Die ongehoorzaamheid doet mij 't geduld verliezen.

- 1) verschonen - verontschuldigen
- 2) schut - belet
- 3) vast doen zetten - gevangen doen zetten

IZABEL

Maar Vader...

ANZELMUS

Zwijg: gij eert mij als uw vader niet.

Van zulke kindren heeft een vader maar verdriet,

Die 't vaderlijk gezag zo t'enemaal vergeten.

1170 Wat hadt gij mij beloofd? Dat zult gij nog wel weten.

IZABEL

'k Weet, ik heb u beloofd, een bruijom naar uw zin

Te kiezen: maar helaas! Met een, dien ik niet min,

Te trouwen, - is er wel beklagelijker leven

Ter wereld? Dat ik daar mijn woord toe heb gegeven,

Is uit verlegenheid geschied.

ANZELMUS

En houdt men dan

Een vader zo maar voor den zot? Neen, neen, dat kan

Niet door den beugel.

IZABEL

Wil mij dit ten beste houwen.

'k Beloof u, dat ik nooit, dan met uw zin, zal trouwen.

ANZELMUS

Ik zal u dat ook wel beletten; denk dat vrij.

KAREL

1180 Mijn Heer, 't gelieve u eens te luisteren naar mij:

Al wat hier is misdaan, heb ik alleen bedreven.

Indien gij zonder drift mij slechts gehoor wilt geven,

Zal ik u stuk voor stuk verklaren, hoe 't geval

Zich toegedragen heeft: ik hoop, uw gramschap zal,

Door onze oprechtheid, zich in 't eind vermurwen laten.

ANZELMUS

Versier¹⁾ geen logens, want dat zal u weinig baten.

1) Versier - verzin

KAREL

Betoom uw toorn en neem een ogenblik geduld.
'k Verzekeer u, dat gij verwonderd wezen zult.

(Hij wijst op Krispijn.)

1190 Waar ziet gij dezen man voor aan? 'k Zou niet geloven,
Dat gij hem kent voor 't geen hij is.

ANZELMUS

Die heer is boven
't Gemeen verheven, door zijn schranderheid: hij is
Een treflijk wijsgeer, die, niet zonder ergernis,
Uw handelwijs beschouwt; hij zal me ook recht verschaffen;
'k Verzekeer u, dat hij u strengelijk zal straffen.
Ik rade u, dat gij hem maar valt te voet.

KAREL

Die man,
Zo schrander als hij is, is niemand anders, dan
Mijn knecht.

ANZELMUS

Uw knecht? Wat of gij mij al wijs wilt maken.
Die grote wijsgeer zou uw knecht zijn? Schone zaken!

KAREL

Krispijn, trek uit dien rok. Geloofst gij 't nu, mijn Heer?

KRISPIJN

(tegen Anzelmus)

1200 'k Leg Heer Blaaskaakius hier voor je voeten neer.
Ziehier Krispijn.

ANZELMUS

Hoe? Ben ik door een knecht bedrogen?

KRISPIJN

Al wat ik heb gezeid, mijn Heer, was fijn gelogen.

ANZELMUS

Gij zijt een schobbejak. Maar hoe is 't mogelijk? Kan
Een knecht zo licht den schijn aannemen van een man
Van studie, zodat ik daar niets van kon bemerken?
Wat weet de schelmerij en list niet uit te werken!

KAREL

Bezadig u, mijn Heer, 'k hoop dat ik u tevreên
Kan stellen; alles is geschied om andre reên,
Dan gij vermoedt.

ANZELMUS

Om mij wat voor uw gek te houwen.

KAREL

- 1210 In 't allerminste niet: daar moogt ge u op vertrouwen;
Geloof me: ik heb u steeds daartoe te hoog geacht.
De Liefde alleen heeft ons dees list in 't hoofd gebracht.
Uw dochter kon mij al voor langen tijd behagen,
En 'k had besloten, haar ten huwelijk te vragen,
Van uwe hand, maar wierd tot mijne smart gewaar,
Dat gij ene andre keur reeds hadt gedaan voor haar,
En dat gij niemand tot uw schoonzoon zoudt begeren,
Die geen bekwaamheid had om te filosoferen.
'k Misprees dit niet, hoewel 't mij smartte; want ik eer
1220 Niets boven wijsheid, maar mij wierd bericht, mijn Heer,
Dat gij, (vergeef 't mij, zo dees woorden u verstoren,)
Gevallen waart op twee halfgekke naamdoctoren,
Die slechts door brabbeltaal, half Duits¹⁾ en half Latijn,
Geleerden schijnen, en in waarheid zotten zijn.
Het speet mij, dat ik moest voor zulke snorkers wijken:
Dies vond ik raadzaam, u ontwij felbare blijken
Te geven, tot bewijs hoe maklijk 't zij, in schijn
Meer te vertonen,²⁾ dan men is. Dat ik Krispijn
Hiertoe gebruikte, is niet geschied om u te honen,
1230 Maar om u krachtiger de waarheid te vertonen.

1) Duits - Nederlands

2) meer te vertonen - zich voor meer uit te geven

ANZELMUS

Ben ik dan zo misleid!

KAREL

Vergeef ons dit, mijn Heer.
Gij zijt misleid, maar 'k 'loof gij twijfelt thans niet meer,
Of die Doctoren, die in schijn geleerde lieden
Vertoonden, en een knecht het hoofd niet konden bieden,
Misleidden u nog meer.

ANZELMUS

'k Weet nauwlijks, wat ik zal
Geloven. 'k Sta bedwelmd, in dit verward geval.

KAREL

Wijl ik tenminsten dan hun niet hoef toe te geven,¹⁾
Zo bid ik, wil mijn wens niet langer wederstreven;
Neem mij tot schoonzoon aan? 'k Weet dat mijne Izabel
1240 Dit nevens mij begeert.

ANZELMUS

Al was nu alles wel,
'k Weet nog niet, wie gij zijt: dat moest gij mij ontdekken.
Of zijt gij Karel? 't Is, of uwe wezenstrekken
't Mij zeggen.

KAREL

Ja, mijn Heer, die ben ik.

ANZELMUS

Maar ik dacht,
Dat gij in England waart.

KAREL

'k Heb daar ook doorgebracht
Tien maanden, om den stijl der koopmanschap²⁾ te leren,
Waarmede ik, in vervolg van tijd, mij hoop te ernëren.³⁾

- 1) hun niet hoef toe te geven - voor hen niet behoef onder te doen
- 2) den stijl der koopmanschap - het koopmansvak
- 3) mij hoop te ernëren - in mijn onderhoud hoop te voorzien

Ik hoop niet, dat er op mijn afkomst of gedrag
Iets is te zeggen, 't geen u wederhouden mag.

ANZELMUS

Maar in dit laatst geval hebt gij te grof misdreven.
1250 Dat legt mij wat te hoog; ik kan 't u niet vergeven;
Denkt gij, dat alles zo maar in te kroppen is?

KAREL

'k Ontschuldig mij niet, Heer, maar bid vergiffenis.

ANZELMUS

En wat zegt Izabel? Spreek: kan hij u behagen?

IZABEL

Zo zeer, dat ik alleen met Karel mijne dagen
Wens door te brengen, wjl ik nooit een ander man,
(Hij mag ook wezen, wie hij wil,) beminnen kan.

ANZELMUS

Ik zie wel, 'k zal het toch gewonnen moeten geven.
Het zij dan zo.

KAREL

Mijn Heer, ik zal u al mijn leven
Die eerbied tonen, die 'k een vader schuldig ben.

IZABEL

1260 Papa! 'k Weet niet, hoe ik uw goedheid best erken'.

ANZELMUS

Waar zijn de Dokters, die ik hier liet, nu gebleven?

KRISPIJN

Mijn redeneerkunst heeft hen op de vlucht gedreven.

ANZELMUS

Ik zie nu, 't geen ik niet geloofd had, dat de schijn
Uitwendig zo gelijk kan aan de waarheid zijn.

KRISPIJN

Katrijntje, zo je nou ook wilt filosoferen,
Wat ken je beter doen, als onder mij studeren?

KATRIJN

Om jouw welsprekendheid alleen zou ik 't wel doen.

KRISPIJN

Kom, geef me dan op trouw een lieve, lekkere zoen.

EINDE VAN HET DERDE EN LAATSTE BEDRIJF

**De belachelijke gevolgen van het dansen ener
menuet**

Kluchtig kamerspel

(Anoniem)

1772

Inleiding

Het is geen alledaags geval, dat iemand het met de Kerkeraad aan de stok krijgt, omdat hij zich op de bruiloft van zijn dochter aan een dansje heeft gewaagd! Hoe zonderling wij dit hoofdmotief van *De belachelijke gevolgen van het dansen ener menuet* ook mogen vinden, het is toch heus niet geheel en al gefantaseerd. Alleen heeft de anonieme schrijver de feiten schromelijk overdreven en van de leden van de Kerkeraad echte karikaturen gemaakt.

Maar hoe kwam de auteur eigenlijk aan zijn stof? Wel, hij biedt ons een toneelbewerking aan van het berijmde hekeldicht *De menuet en de domineespruik*, dat niemand minder dan Elisabeth Wolff in 1772 had geschreven. Zij wilde met deze scherpe satyre bepaalde Groningse predikanten, die volgens haar mening hoogst bekrompen en onverdraagzaam waren geweest, eens fel bespotten. Haar geestig hekeldicht is bij gelegenheid van het jubileum der schrijfsters Wolff en Deken in 1954 zelfs tweemaal opnieuw uitgegeven.¹⁾

Wat was er dan wel gebeurd in Groningen? De heer Hoising, ouderling van de Kerk, had op de bruiloft van zijn dochter een menuet gedanst. Dit was de Kerkeraad ter ore gekomen, die hem over deze zaak onderhield. Het verbod voor de ouderling om te dansen wilden de dominees baseren op een heel oude kerkwet uit vroeger eeuw. Maar, - merkte de ouderling op -, volgens die zelfde wet zou het hùn verboden zijn, hun grote, Franse pruiken te dragen! (En dat midden in de Pruikentijd...!) Een paar leden van de Kerkeraad zijn toen later naar het huis van de ouderling gegaan en hebben daar opnieuw met hem gesproken. Het is evenwel nooit zo ver gekomen, dat men de heer Hoising de toegang tot het Avondmaal zou hebben ontzegd of andere

1) *De menuet en de domineespruik* is opgenomen in de bloemlezing *Letterlust op Kipperust*, die Jan Mens heeft samengesteld ('Kosmos', Amsterdam, 1954) en er is ook een apart uitgaafje van verschenen, bezorgd door Prof. Dr. P. Minderaa ('Wereldbibliotheek', Amsterdam - Antwerpen, 1954).

‘strafmaatregelen’ tegen hem heeft genomen. Hij is als ouderling aangebleven tot zijn dood.

Het geval was evenwel koren op de molen van de strijdlustige vrijzinnigen in den lande, die in deze geschiedenis een tekenend staaltje zagen van de onverdraagzaamheid en de bekrompen heerszucht van de ‘Fijnen’ of de ‘Zo-Zo's’, gelijk men de aanhangers van de strengste richting in de Kerk placht te noemen. Ook Betje Wolff, die in haar jeugd slechte ervaringen met dergelijke mensen had opgedaan, hoorde dit verhaal van bevriende zijde. Zij vond hierin de stof voor een geestig hekeldicht, en laat de leden van de Kerkeraad met boosaardig plezier de Ban uitspreken over de ouderling, maar... wanneer zij hem dit te zijnen huize komen verkondigen, snoert hij hun de mond door de tegentroef van het verbod om pruiken te dragen.

Dit is inderdaad een kostelijke vondst van Betje Wolff geweest, dat zij die contra-beschuldiging juist dan op het tapijt brengt, wanneer de heren hun slachtoffer op hoge toon zijn vonnis komen aanzeggen. Natuurlijk hebben de tegenstanders van de ‘Fijnen’ intens genoten van een hekeldicht, waarin deze laatsten zó eigengereid, zó liefdeloos en schijnheilig worden voorgesteld. Bij onze waardering speelt deze kwestie geen rol meer. De historische grond van het verhaal is onbelangrijk geworden; wij voelen hier niet meer de hatelijke persiflage op bepaalde richtingen of personen uit die tijd. Voor ons gaat het slechts om een vrolijk vers, waarin menselijke ondeugden, die van alle tijden zijn, op geestige wijze worden gehegeld. Niemand behoeft er zich nù gekwetst door te gevoelen, en dit zelfde geldt ook voor ons toneelstuk.

Onmiddellijk na het verschijnen in 1772 heeft de satyre van Elisabeth Wolff opvallend succes gehad. Uit beide kampen verschenen levendige reacties in de vorm van pamfletten enz. Er waren gelovigen, die het voor de predikanten opnamen en de schrijfster beschuldigden, dat zij een heel bedriegelijke voorstelling van de feiten had gegeven. Omgekeerd waren er ook personen, die het stuk zo geestdriftig bewonderden, dat zij zich eveneens geroepen voelden om de pen te voeren. Zo verging het ook de auteur van ons toneelstuk. Door zijn lectuur van het hekeldicht werd hij geïnspireerd om deze stof eens te gebruiken voor

een humoristisch blijspel-in-verzen en hij heeft dit vlot en fleurig gedaan.

De schrijver volgt in hoofdzaak de gegevens uit *De menuet en de domineespruik*. Er bestaat echter één belangrijk verschil. Hij staat blijkbaar iets gemoedelijker tegenover de ‘Fijnen’. Dit blijkt vooral, wanneer wij het einde van het stuk bij de twee auteurs vergelijken. Betje Wolff is bijzonder vinnig ten opzichte van de ‘Zo-Zo’s’: als haar hoofdpersoon, Eerrijk, met zijn troef van de pruiken voor de dag komt, doet hij dit in felle, hatelijke bewoordingen en wanneer de dominees de zaak dan willen bijleggen, stuurt hij hen zonder meer de deur uit. De bewerker van het toneelspel heeft deze episode wat verzacht. Bij hem spreekt Vroomaart de predikanten veeleer met beheerste humor toe en wanneer zij daarop een heel andere toon aanslaan, is hij ook wel tot verzoening bereid. Zijn opvatting is dus wat humaner dan die van Betje Wolff, maar - zij wilde een satyre schrijven en hij een vrolijk spel, waarbij een soepeler slot zelfs beter op zijn plaats is.

Om het overzicht van het blijspel te vergemakkelijken, volgt hier een résumé van de inhoud der verschillende tonelen.

- I. Vroomaart en Blijhart herdenken de vreugd van het bruiloftsfeest. Toch is Blijhart al ongerust, dat het dansen van zijn vader misschien ongewenste gevolgen zal hebben.
- II. Schijnvroom licht zijn collega's in over de euveldaad van Vroomaart. In de Kerkeraad zullen zij haastig de straf vaststellen.
- III. Blijhart, die vernomen heeft, wat de predikanten in hun schild voeren, komt zijn vader waarschuwen. Hij doet hem dan meteen uit hetzelfde kerkboek de tegentroef met het verbod van pruiken aan de hand.
- IV. De ijveraars besluiten Vroomaart te ‘censureren’. Er volgt een discussie over de kwestie, wie hem de Ban zal aanzeggen.
- V. Godfriet, de knecht van Vroomaart, bericht zijn heer de komst van de predikanten.

- VI. De dominees toornen tegen Vroomaart, totdat deze hen schaakmat zet met het verbod van zich met pruiken te tooien. Het komt dan tot een verzoening.
- VII. Vroomaart spreekt met zijn zoon over de goede afloop. Hij waarschuwt voor handelen in de geest van dergelijke predikanten met hun verwaande lust om anderen te ‘censureren’.

Voor opvoering biedt *De belachelijke gevolgen van het dansen ener menuet* geen bijzondere moeilijkheden. Zoals dat vaker gebeurt in die tijd, bevat de naam van de personen meteen een aanwijzing omtrent hun karakter: aan de goede kant Vroomaart en Blijhart, - aan de boze kant Schijnvroom, Veinsaart, Dweepziek en Fijnzugt. Aardig is de naam ‘Zeeletje’ voor de opgewonden vrouw van Schijnvroom; het moet een afkorting zijn van ‘Kweselia’ (!), de naam, die Betje Wolff haar geeft.

Kostelijk wordt het zalvend spreken van de ‘Fijnen’ geparodieerd, met het lang-blijven-staan op bepaalde klanken, zoals dat nog wel eens in ‘kanseltaal’ gebeurt, vooral bij de toonloze e. Soms, niet overal, is dit in de tekst aangegeven door de spelling e. De spelers kunnen dit - zonder overdrijving echter - met succes toepassen in het tweede, vierde en zesde toneel.

Wil men de uiterst korte knechtrol van Lodewijk laten vervallen, dan behoeft men slechts een drietal regels vlak vóór het einde van het derde toneel te schrappen. Verlangt men nog een paar vrouwelijke (figuranten) rollen extra, dan kan men de predikanten, die in het vierde toneel bij Schijnvroom op bezoek komen, vergezeld laten gaan van hun echtgenoten.

De decors zijn heel eenvoudig. Haast alle tonelen spelen in een kamer ten huize van Vroomaart; alleen tijdens het tweede en vierde toneel speelt het stuk in een vertrek in de woning van Schijnvroom. Het effect van de sierlijke costuums uit de tweede helft van de 18de eeuw is meestal heel aantrekkelijk op de planken. Natuurlijk moeten de leden van de Kerkeraad pruiken van zeer grote omvang dragen.

De opvoering van het blijspel vraagt ruim een half uur tijds.

Personen

VROOMAART,	
BLIJHART,	Stiefzoon van Vroomaart
GODFRIET,	Knecht van Vroomaart
LODEWIJK,	Knecht van Blijhart
SCHIJNVROOM,	
ZEELETJE,	Vrouw van Schijnvroom
VEINSAART,	}
DWEEPZIEK,	}Drie mannen met grote pruiken
FIJNZUGT,	}

Het toneel verbeeldt een kamer in het huis van Vroomaart of van Schijnvroom.

Eerste toneel*BLIJHART, VROOMAART***BLIJHART**

Mijn Vader, sta mij toe, dat ik u iets koom vragen.
 Kon Zusters huw'lijksfeest u enigszins behagen?
 Vondt gij genoeg in de vrolijkheid, die daar
 Volkomen heerste? O, mij dunkt ik zag zo klaar,
 Dat al wie daar verscheen, zo vrolijk scheen te wezen;
 De blijdschap was volmaakt in ieders oog te lezen!
 De Bruid en Bruidegom, zoals het mij toescheen,
 Die waren beiden ook zo lief, zo wel tevreên,
 Dat ik met groot vermaak hen in die vreugd beschouwde.

- 10 Ja, ging het zo altijd, 'k geloof dat 'k ook weer trouwde.
 De speelgenootjes waren ook verheugd van geest;
 En al de vrienden, van dit blijde bruiloftsfeest,
 Vermaakten zich gewent, met gul en vrolijk zingen:
 Met lachen, dansen, en eens lustig op te springen.
 Al vrolijkheden, van een zondeloos geneugt,
 En eigen aan den dag der zoete huw'lijksvreugd!
 En gij, mijn Vader! Gij scheen ook zeer wel tevreden;
 Gij scheen verheugd, vernoegd: en 't was niet zonder reden.
 Ja, waarde Vader! 'k Zag u in mijn levenstijd
 20 Nooit zo volmaakt tevreên, dan in deez' vrolijkheid.
 Maar kon die vrolijkheid u waarlijk zo vernoegen?

VROOMAART

Mijn lieve Zoon! Ik heb mij altoos kunnen voegen
 Na tijds omstandigheên, doch nooit was 'k meer verblijd,
 Dit zeg ik u ronduit, als in deez' blijde tijd,
 Waarin mijn dochter zich zo na mijn zin vereende.
 Mijn eigen trouwdag, die zoals ik dien tijd meende,
 Mijn grootste blijdschap was, die 'k ooit beleven zou,
 Die trouwdag, die mij nimmer strekte tot berouw,

30 Kon zelf niet aan mijn geest een groter vreugde geven,
 Dan deze dag, die wij zo heilrijk nu beleven!
 Ja, 'k zeg u meerder: (want dit zaagt gij nooit van mij,)

Mijn ambt van *Ouderling*, dat stelde ik aan een zij.
 Want op het lang verzoek van ene jonge dame,
 (Schoon buiten dit geval ik mij altoos zou schamen
 Om zulks te doen,) danste ik een korte *Menuet*.¹⁾
 Ik was bijna verleerd hoe men de benen zet,
 Om, zo 't behoort, een compliment²⁾ of pas te maken.
 Maar om geen breekspel³⁾ van divertissante zaken
 Genoemd te werden, deed ik meed' zo goed ik kon.

40 Doch was veel meer verheugd, toen ik zo veel verwon
 Van deze juffer, dat zij haar voldoening meldde,
 En mij vervolgens vrij in mijne keuze stelde.
 Dus danste ik geen meer, en wierd daarin verschoond,
 Omdat ik reeds mijn kunst genoegzaam had betoond.

BLIJHART

Hoe, Vader! Liet gij u tot dansen dan bewegen?
 En sprak u niemand in die vrolijkheid iets tegen?
 Maar wanneer toch hebt gij gedanst? Ik zag het niet.

VROOMAART

Ik danste, waarde Zoon, toen gij zo in 't verschiet,
 Nu hier, dan daar, wat met de vrienden stond te spreken.

50 Maar ben ik daardoor dan van mijne plicht geweken,
 Dat gij mij dit zo vraagt?

BLIJHART

Geweken van uw plicht?
 Omdat gij iets dat vrolijkheid vereist, verricht?
 Wel neen, mijn Vader, dit acht ik juist voor geen zonden;
 Maar 'k vraag het omdat gij wel meermaal hebt bevonden,
 Wat kwezels⁴⁾ dat er onder zulke lieden zijn,

- 1) Menuet - sierlijke, statige dans
- 2) compliment - buiging
- 3) breekspel - spelbreker
- 4) kwezels - overdreven vrome (schijnheilige) mensen

Waarmede gij verkeert, die veeltijds maar in schijn,
 Voor 't oog der waereld, alle deugden sterk betrachten,
 En met een nors gelaat hun evenmens verachten,
 En zich vertonen, door een ingebeelde waan,
 60 Als ware heiligen bij elk bekend te staan,
 Doch mogelijk inderdaad zo vol zijn van gebreken,
 Dat zij meer voor zichzelf, dan voor ons mochten preken.
 Doch als die leden dezer grote Kerkenraad
 Iets horen, weet gij wel hoe dat het veeltijds gaat.
 Zij zijn zeer vaardig in hun evenmens te doemen,
 En hem maar met den naam van god'loos mens te noemen.
 Dus vrees ik, Vader, als zij deze vrolijkheid
 Te horen komen, voor hun femelarij en nijd.
 Wie weet hoe dat zij u uw les op zullen lezen.

VROOMAART

70 Maar waarom zoude ik voor die dweperij iets vrezen,
 Mijn Zoon? Dewijl ik niets dat god'loos was bedreef,
 En daarom niet heel veel om al die *Fijntjes* geef.
 Zij kunnen daaromtrent mij niets ter waereld zeggen,
 Of 'k zal door reedlijkheid hen zeer wel wederleggen.
 Maar reeds genoeg hiervan, mijn tijd is wat bepaald;
 Ik zal eens zien, of het gevaar dat gij verhaalt,
 Zo uit zal vallen, als mijn Blijhart schijnt te vrezen.
 Ik ga na mijn Comptoir¹⁾, daar moet ik nodig wezen.

BLIJHART

80 Zeer wel, mijn Vader, ik voor mij ik ga eens uit,
 En in passant²⁾ loop ik eens even bij de bruid,
 Om eens te zien hoe haar de nachtrust is bekomen,
 En verder of er ook wat nieuws mocht zijn vernomen.
 Ik groet u, Vader! Ik koom spoedig wederom.

VROOMAART

Dag Zoon! Groet ook voor mij de Bruid en Bruidegom.

1) Comptoir - kantoor (waarschijnlijk reeds aldus uitgesproken)
 2) in passant - Frans: en passant, in het voorbijgaan

Tweede toneel

SCHIJNVROOM, VEINSAART, DWEEPZIEK en FIJNZUGT

SCHIJNVROOM

Zeer Weleerwaarde en zeer Hooggeleerde Heren!
 Geroepen om deez' Kerk als Leraars te regeren,
 Hoort eens, Collega's, na een waar, doch snood geval,
 't Geen ik uit ware plicht u eens verhalen zal.
 Het smert mij, dat ik u de zaak moet openleggen,
 90 Doch mijn zeerwaardig ambt gebiedt mij 't u te zeggen.
 Een *Ouderling*, - helaas! - van deze ware Kerk,
 Bedreef een goddeloos, en doemenswaardig werk.
 Die man die ik wel meer te dertel heb bevonden,
 Die danste een *Menuet*, wat gruwelijke zonden,
 Voor een waar Christen! O, kan dit zo met de naam
 Van *Ouderling* bestaan? Wat zegt gij, Broeders, t' saam?

VEINSAART

O, mijn Collega's! Als ik u mijn zielsgedachten
 Zal zeggen, heeft die man niet anders te verwachten,
 Als dat wij, hem ten straf, voor zijne euveldaân,
 100 Eens met ons vieren, na zijn huis of woning gaan,
 Om hem zijn wangedrag strafwaardig voor te stellen;
 Doch vooraf dienden wij zijn vonnis al te vellen.

DWEEPZIEK

Dit 's waar, Collega! Richten wij dan eer wij gaan,
 Mijn Broeders, zo 't behoort eens een Conclave¹⁾ aan,
 Opdat ons niemand zegt, dat wij te roek'loos bouwden
 Op losse gronden, in zijn straf hem voor te houden.

FIJNZUGT

Ja, mijn Collega's, dit's zeer nodig, zo ik acht,
 Omdat een waereldling ons altijd houdt verdacht
 Van een te strenge deugd, als wij iemand berispen,

1) Conclave - hier: vergadering van de predikanten

- 110 En al hun waereldlust van onze Godsvrucht gispē.¹⁾
 Maar zegt eens hoe zal 't gaan, als Broeder *Ouderling*
 Zich ook eens vinden laat in deze waarde kring
 Van ware heilige en Godgewijde Vromen?

SCHIJNVROOM

O, deze man zal nu, geloof mij, daar niet komen.
 Hij heeft tot zulk een werk tot heden nog geen tijd,
 Maar denkt tot nu te veel om al zijn ijdelheid.
 Koom, Broeders, laat ons gaan, en zonder lang te dralen,
 Zijn welverdiende straf in onze Raad bepalen.

Derde toneel

VROOMAART, BLIJHART, GODFRIET en LODEWIJK

VROOMAART

Zo vroeg al weder thuis, mijn Zoon? Hoe komt dit doch?

BLIJHART

- 120 Omdat ik net van pas het geestelijk bedrog
 Vernomen heb. Ja, Vader, 't zal wel net zo wezen,
 Als ik van 't eerste ogenblik begon te vrezen.
 Daar is alree een grote Vierschaar²⁾ aangericht,
 Tot kuip-³⁾ en dweperij dier Geestlijkheid gesticht.
 Een Raad, zeer gretig in het pauselijk verdoemen,
 En die ik haast een Inquisitie-Raad durf noemen.
 Weet dan dat in die Raad voor vast besloten wierd,
 Dat vier dier Leraars door *Voetséus*⁴⁾ geest bestierd,
 Mijn Vader, u hier zullen komen *censureren*⁵⁾!
 130 En om u dit hun recht in volle kracht te leren,
 Zo zal men u doen zien een *Gottisch Kerkenboek*,

- 1) En al hun waereldlust van onze Godsvrucht gispē - En al hun zucht naar werelds genot op grond van onze vroomheid afkeuren
- 2) Vierschaar - rechtbank
- 3) kuiperij - listig bedrog
- 4) Voetséus - Voetsius (Voetius), orthodox theoloog uit de 17de eeuw
- 5) censureren - een kerkelijke straf opleggen

Zo cud gelijk de weg; dit's niets, houd u maar kloek.
 Mijn Vader! 't Zelve boek heb ik ook reeds gevonden.
 Daaruit kunt gij hun klaar van even grote zonden
 Beschuldigen; ziet hier, hier is dat kostlijk boek.
 Na lang doorblaad'ren en een eindeloos zoek,
 Wist ik op 't laatst de straf op 't dansen te ontdekken.
 Maar weet, mijn Vader, gij kunt hen ook fraai betrekken.¹⁾
 Ziet hier in 't zelve boek, hier, Vader, op dit blad,
 140 Voor hun dezelve straf, die 't ook voor u bevat.
 Zomin gij *dansen* moogt, en 't nimmermeer moest wagen,
 Zomin ook mogen zij hun *grote pruiken* dragen.
 Leest hier: dat zo hun haar, door ongemak of pijn,
 Of ook door ouderdom, te dun, te slecht mocht zijn,
 Zij hun geleerde kruin verplicht zijn te bedekken
 Met een *Kalotje*. O! 't Zou die verwaande gekken
 Veel fraaier staan als hun *Paruiken*,²⁾ dunkt mij, als
 Zij met hun vies gezicht en scheefgebogen hals,
 Berimpeld voorhoofd of meer zulke fijne streken,
 150 Met Zusje *Groenkous* of *Benauwd gezichtje* spreken.
 Dus, waarde Vader, houd dit boek bij u gereed!

VROOMAART

Ja, Zoon, ik ben zeer blij, dat 'k die periode³⁾ weet.
 Ik zal hen wonderwel hier in mijn huis ontvangen.
 Ja, ik begin na hunne komst al te verlangen.
 Maar 'k hoor reeds bellen! Mooglijk zijn die heren daar.
 Welnu, Godfriet?

GODFRIET

Mijn Heer, daar is die lange Claar,
 De meid van Dominee, hoe hiet de vent? Wat mallen!...
 Die rare naam wil mij nou niet te binnen vallen;
 Ik meen die man met zijn wel drie-els lange dot,
 160 Wiens wijfje dat altijd zo'n platte kerkkapot
 Heel fijn om 't kopje heeft,... Wat zel ik nou beginnen?

- 1) betrekken - beetnemen
- 2) Paruiken - pruiken
- 3) periode - passage (uit een tekst)

Wacht, wacht maar wat, mijn Heer, het schiet mij al te binnen.
 Ik weet het nou al weer, het is die lange meid
 Van Pater Schijnvroom, en zij wacht nog na bescheid.¹⁾
 Zij zegt, haar Heer die laat een complimentje maken,
 En laat je vragen, of hij jou reis²⁾ over zaken
 O van zo'n groot belang, vandaag nog spreken kan.

VROOMAART

Ja, Godfriet, ik blijf thuis; zeg aan het meisje dan,
 Dat zij terstond haar Heer mijn dienst moet presenteren,
 170 En zeggen dat hij koom, wanneer hij 't kan begeren,
 Want dat ik heden hem voor vast verwachten zal.

GODFRIET

Heel wel, mijn Heer, ik zel het doen, daar gaan ik al.

VROOMAART

Nu, Zoon, ik ben gereed, om hen hier af te wachten.
 Maar weet gij, Blijhart, wat ik thans zeer goed zou achten?
 Dat gij maar uit waart, in die tijd dat zij hier zijn.
 Ik zal hen onder 't drinken van een glaasje wijn,
 De zotheid van hun doen genoeg voor ogen leggen.

BLIJHART

Wel, Vader! Zonder veel daarover meer te zeggen,
 Dit staat mij ook best aan, want zo ik bij u bleef,
 180 'k Geloof dat ik welhaast hen hier de deur uit dreef,
 Want ik verkeer niet gaarn met die pedante Vromen.
 Waar zijt gij, Lodewijk? Wilt haastig herwaarts komen:
 Geeft mij mijn rotting hier, en ook mijn zijdgeweer.³⁾
 Koom, haast u wat.

LODEWIJK

Hier is het al, mijn Heer!

- 1) bescheid - antwoord
- 2) reis - eens
- 3) zijdgeweer - degen

BLIJHART

Ik groet u, Vader! 'k Zal mijn domistiek¹⁾ belasten,
Dat hij mij halen kooft, zodra die fijne gasten
Vertrokken zijn.

VROOMAART

Zeer wel, mijn Zoon, ik groet u dan,
En ik verwacht met vreugd de *Christelijke Ban!*²⁾

Vierde toneel

SCHIJNVROOM, ZEELETJE, VEINSAART, DWEEPZIEK en FIJNZUGT^{*)}

SCHIJNVROOM

Nu, mijn Collega's en mijn Broeders in den Heren!
190 Gaan wij als Donderzoons³⁾ dien Vroomaart *censureren*,
Wie van ons vieren zal hem 't vreeslijk voorstel doen?

VEINSAART

Mijn Broeders! Zoudet gij met mij niet wel vermoên,
Dat ik die grotē zaak, door mijn geprēzen gaven,
Het allerkrachtigste van u zou kunnen staven?

DWEEPZIEK

Maar Broeder Veinsaart! Als ik u iets zeggen mag,
Was dit niet eerder mijnē zaak als de uwe? Ach!
Zo'n zaak die moet door kracht en ware ernst in 't spreken
Den zondaar 't stenen hart tot morselen kunnen breken.
En zulk een kracht van taal bezit ik meer dan gij.

FIJNZUGT

200 Maar Broeders in den Heer! Hoort nu ook eens na mij.

1) domistiek - knecht

2) de (Chr.) Ban - uitsluiting uit de kerkelijke gemeenschap

*) De spelling ē in de taal van de 'Vromen' geeft aan, dat zij bij hun zalvend spreken lang op deze klinker blijven staan.

3) Donderzoons - Bijbelse term (zie Marc. 3:17), benaming voor personen, die in heilige toorn duivels kunnen bannen

Laat ons niet driftig, als de waereldlingen wandlen,
 Maar zedig, eensgezind, als Godes kindren handlen.
 Mij dunkt dat dezē zaak, met een sinceer¹⁾ gezicht,
 Niet fors, maar zacht en teer, het geestlijkst werd verricht.
 Wie, mijn Collega's, was daar immer toe bekwamer
 Als ik? O ja, wiens stem is zachter, aangenamer,
 Dan mijn stem?

ZEELETJE

Mijn Broeders! O, wildet gij mijn stem
 Gēhoor verlenen, o, die zou van zo veel klem
 Op uwe harten zijn, gij zoudt die niet weerleggen.
 210 Hoort, mijne Broeders! Ik wilde u dit maar zeggen,
 Dat zo gijlieden nu nog langer rēdeneert,
 Dan wordt dit geestelijk gesprek in twist verkeerd.
 Neen, Broeders! Haddet gij mij 't vonnis laten vellen,
 Ik zoude het zo klaar voor uwē ogen stellen,
 Als dat mijn Echtgēnoot, mijn waardē Heer en Man,
 Dē zaak het allerbest van all' volbrengen kan.
 Hij kan door kracht van taal 't versteendē hart doorweken.
 O, hij kan wonderbaar en overtuigend spreken!
 En bij dat alles is zijn stemmetje zo zoet,
 220 Zo aangēnaam, zo zacht, dat men hem lievēn moet,
 Al kooft hij iemand nog zo straf de vloek verkonden.
 Ik heb hem altijd zo bekwaam en lief gevonden;
 Nietwaar, mijn lieverdje, mijn Mannetje, mijn schat!
 Och, ik verlang dat ik u in mijn armpjes vat,
 En aan mijn boezempjes eens lekkertjes mag drukken.
 Laat ik een kusje van uw lieve mondje plukken.
 Koom, zoete kindjelief! Mijn troostje, en mijn vreugd!

SCHIJNVROOM

Zoet, zoet, mijn Vrouwtjelief! Weest neit te veel verheugd;
 Laat waereldlingen door natuur die drift verrichten,
 230 Maar laat ons zo niet doen, gij zoudt mij haast ontstichten.
 O, denkt toch wat een ambt uw Man alhier bekleedt.
 Gedraagt u of gij niets van deze aandoening weet,

1) sinceer - oprecht

Want anders maakte gij mij hier welhaast verlegen.
Nu, mijn Collega's, hebt gij in dē zaak niets tegen
Hetgeen mijn Vrouwtje sprak?

VEINSAART

Wijl Zuster 't zo begeert,
Dat gij het woord zult doen, en met de naam vereert
Van zeer bekwaam te zijn, ben ik daar meed' tevreden.

DWEEPZIEK

Ik stem ditmaal ook toe in onze Zusters reden.¹⁾

FIJNZUGT

240 En ik vernoeg mij ook met 't geen dat Zuster nu
Ons klaar te kennen gaf, en gun die eer aan u.
Gij zult aan Vroomaart dan de *Ban* straks laten horen;
Wij zullen zwijgen, en u geen van beiden storen.
Doch zorg maar, Broeder, dat gij hem wel overtuigt!
Hij is geen man die zich al heel gemakkelijk buigt
Voor onze reden, maar zal u wel tegenstreven,
Want hij is niet gewoon het lichtlijk kamp te geven.

SCHIJNVROOM

Ei, mijn Collega! Zeg mij eens, waar vreest gij voor?
Dit boek, dit waarde boek, dringt onze reden door.²⁾
250 Wanneer hij dit maar ziet, kan hij niets wederleggen:
Ik zal vrijmoedig hem al wat mij goed dunkt zeggen.
Kom, gaan wij na zijn huis!

VEINSAART

Komaan, daar gaan wij al.
Ik groet u, Zuster! Tot ik wederkomen zal!

DWEEPZIEK

Gegroet, mijn Zuster! Wij gaan in het vast vertrouwen,
Van op ons waar geloof gerust te kunnen bouwen.

1) reden - beweegreden, motief
2) dringt onze reden door - schenkt onze motivering kracht

FIJNZUGT

Weest ook van mij gegroet, mijn Zuster in den Heer!
Gij ziet ons haast, als trouwe Boetgezanten weer.

ZEELETJE

Den Geest¹⁾ geleide u, in uwe zuivre wegen!
Weest ook van mij gegroet, mijn Broeders! 'k Wens u zēgen.

SCHIJNVROOM

Dag Wijfjelijef, wij gaan, wij wandlen in het licht!
260 Wat onze Leer maar eist, wordt ook door ons verricht.
Wij gaan een grote plicht, een Christendeugd, volbringen.

ZEELETJE

Ik zal terwijl een psalm, of geestlijk liedje zingen.
Ik groet u, Mantjelijef!²⁾ Wacht, dat ik u eerst kus.
Dag Vaderlijef! Dag kind! Dag schatjelijef, tot flus!³⁾

Vijfde toneel

GODFRIET, VROOMAART

GODFRIET

Mijn Heer, daar is gebeld! En wilt het wel beseffen:
Daar is een hele hoop, met mantels, en met beffen,
En ronde hoeden, o, zo netjes opgeschikt.
En pruiken op, mijn Heer! Daar ben ik van geschrikt!
Ik 'loof wis, ieder pruik die weegt wel twintig ponden.
270 Zij keken ook zo zuur, net of zij hunne monden
Met beste wijnazijn braaf hadden opgevuld.
Maar nou de boodschap, Heer; ik 'loof, dat jij wel zult
Daar na verlangen; je hebt me al zo aangekeken.
Hoort nou de boodschap reis; zij moeten jou maar spreken.
Meer weet ik niet, mijn Heer!

- 1) Den Geest - de Heilige Geest
- 2) Mantjelijef - Mannetjelijef
- 3) tot flus - tot straks

VROOMAART

Wat houdt gij u dan op
Met zo veel woorden? Zegt! Gij rechte zottenkop!
Loopt spoedig heen, en laat de heren binnentreden.

GODFRIET

Ik loop al heen, mijn Heer, weest toch maar wel tevreden.

Zesde toneel

SCHIJNVROOM, VEINSAART, DWEEPZIEK, FIJNZUGT en VROOMAART

SCHIJNVROOM

280 Dag Broeder *Ouderling*! Weest broederlijk gegroet,
Door mij, uit aller naam, die 't woord verrichten moet.

VROOMAART

Wel, Broeders, die mij met uw bijzijn komt vereren,
Weest nederig gegroet! Neemt plaats, geleerde Heren!
Ik noem u welkoom, met een glaasje lekkere wijn!
Wat zal er verder van Ued.¹⁾ begeerte zijn?

SCHIJNVROOM

Ik spreek uit aller naam. Wij zijn tot u gezonden,
En presenterēn²⁾ in uw huis nu al dē monden
Der Consistorie, of der ganse Kerkenraad!
Gij, die alreeds voorlang bij ons getekend staat
Als een tē los, tē wulps, en veel tē dertel Christen,
290 Gij dwingt al meer en meer ons, om met u te twisten;
Daartoe is uw gedrag zodanig ingericht,
Dat gij het vromē volk, en ook u zelf ontsticht.
En tot vermeerdering van uwē snode daden,
Brengt gij u op eenmaal in 's Hemels ongenaden.
Gij die een *Ouderling* van deez' Gemeente zijt,

1) UEd. - spreek uit: Uwees

2) presenteren - vertegenwoordigen

- In plaats dat gij den mens van 't zondig pad afleidt,
 Zo wandelt gij met hem in alle dertelheden!
 Schoon dat uw dochter in het huwelijk ging treden,
 Het paste u daarom niet tē *danse'* een *Menuet*,
 300 Ja zelf niet, dat gij op die iedelheden let.
 Gij hoordē die zulks deed, Godvruchtig tē bestraffen,
 Hem aan tē klagen, en met ons dan raad tē schaffen.
 Maar gij, wel ver van dit, gij schept daarin vermaak,
 Gij doet heel vrolijk meed', in zo een slechtē zaak.
 Dit heeft dē Kerkenraad nu en voorlang vernomen,
 En daarom zijne wij nu in uw huis gēkomen,
 Om u uw waarde straf te brengen onder 't oog.
 Och, of mijn mond nu nog uw zorgloos hart bewoog,
 Om nog op dezē dag uw zuivre plicht te leren,
 310 En u dit ogenblik voor ons nog tē bēkeren!
 Hier is een boek dat ons de Consistorie gaf.
Gij danste...! Leest hieruit nu uw verdiendē straf.
 Gij moet het voorrecht van het Christendom ontberen;
 Wij komen, blijft gij zo, u hier nu *censureren*.
 Gij legt onder den *Ban*, wij deden onzē plicht.

VROOMAART

- Gij zijt wat driftig in hetgeen gij hier verricht.
 Zou deze straf niet wel wat te verzachten wezen,
 Eerwaarde Heren? 'k Heb die wetten nooit gelezen.
 Mijn misdaad deed ik zonder voorbedachte list,
 320 Omdat ik waarlijk niets van deze wetten wist.
 Dus vraag ik nederig, wilt mij ditmaal vergeven!
 Ik zal in het vervolg de wet mij voorgeschreven,
 Getrouw opvolgen, als een waardig leek behoort;
 Geleerde Heren! Dit belooft ik op mijn woord!

SCHIJNVROOM

Hoort, Broeder, 't zij gij 't wist, of niet en hebt geweten,
 Uw plicht als *Ouderling* die hebt gij gans vergeten.
 Voorts wachten wij geen tegenspraak meer van u af:
 Gij hebt *gedanst*, dit is genoeg, gij weet uw straf.

VROOMAART

Ik hoorde met geduld ulieder strenge reden.

- 330 Hadt gij nu met verdrag mij uw bevel ontleden,¹⁾
 Ik zoude ook vriendlijk zijn, als ware Christnen past;
 Maar wijl gij onverhoord, mij streng hebt aangetast,
 Zal ik ook mijn gezag als *Ouderling* u tonen.
 Ik zoek mij geenszins in mijn misdrijf te verschonen;
 Neen, ik zal deze straf gewillig ondergaan,
 Doch ik geloof gewis, dat gij verbaasd zult staan,
 Wanneer ik u de straf, die gij mij hebt beschoren,
 Om even sterke reên,²⁾ ook even streng doe horen;
 Gij regelt dan uw straf, na 't voorschrift van dit boek;
- 340 Dit 's wel: 'k zal ook zo doen; weest eens zo goed en zoek
 Op bladzij zoveel, onder Letter P: *Paruiken*...
 Ziet hier, mijn Heren! Leest, gij moogt die niet gebruiken;
 Veel min die *grote*, die gij op uw schedels draagt,
 Daar al de waereld, zo men zegt, als van gewaagt.
 Weest dan zo goed van die terstond hier af te leggen,
 Of ik moet door het ambt van *Ouderling* u zeggen,
 Dat ik u *censureer*!... Dus zijn wij altemaal
 Gestraft voor ons misdrijf... Wat dunkt u van die taal?
 Nu, *Broeders*! Verder heb ik u niets meer te ontdekken;
- 350 Gij kunt met deze troost nu wel vanhier vertrekken.

SCHIJNVROOM

Maar Broeder *Ouderling*! Gij zijt zo driftig, denkt!...

VROOMAART

'k Heb niets te denken; we hebben onze plicht gekrenkt,
 En daarvoor onze straf na uwe wet ontvangen.

SCHIJNVROOM

Ja, maar de ganse Raad deed ons die wet erlangen.

- 1) Hadt gij nu met verdrag mij uw bevel ontleden - Hadt gij mij nu met verdraagzaamheid uw bevel nader uiteengezet
- 2) reên - redenen

VROOMAART

Hoort! 't Raakt mij niet, hoe gij de zaak ook draait of keert;
Ik hou mij aan die wet, die mij uw wetboek leert!
Wilt nu maar gaan, want gij begint mij te vervelen.

SCHIJNVROOM

Zacht, Broeder, weest bedaard, het kan u niets verschelen;
Bevredigen wij ons,¹⁾ tot een gezegend slot,
360 Eer dat de waereld ons, en al ons doen bespot.

VROOMAART

Hoe, Broeders! Gij begint een andre toon te zingen,
Een toon, oneigen aan *Voetséus'* gunstelingen,
Die niets gewoon zijn, dan door één verwaand gezag
Te doemen, al wie niet met hen van één gedrag
Of Kerkdienst zijn, gelijk gij meer dan eens liet blijken.
Doch 'k wil ulieden door geen schaamte doen bezwijken,
Omdat wij leden van één Kerkgemeente zijn.
Wees voorts dan wat voorzichtiger, en leert van mijn,
Niet weer zo los, zo dwaas, op uw gezag te roemen,
370 En zonder recht of reên uw evenmens te doemen,
Eer dat u groter smaad of schande overkooft.
Ik vergenoeg mij dat uw drift wat is betoomd.
Nu kunt gij welgetroost na uwe woning treden;
'k Moet schrijven, gij studeren, dus wens ik u vreden.

SCHIJNVROOM

Ten volle overtuigd van uw bescheidenheid,²⁾
Zijn wij uw dienaars, en tot uwen dienst bereid.
Dag waarde Broeder! Wij wenssen u zo veel zegen,
Als ooit een *Ouderling* bestendig heeft verkregen.

VROOMAART

Ik dank u, Broeders, voor de wens die gij mij doet;
380 Weest allen ook van mij zeer nederig gegroet.

1) Bevredigen wij ons - verzoenen wij ons

2) bescheidenheid - redelijk oordeel

Zevende toneel

BLIJHART, VROOMAART

BLIJHART

(driftig)

Gegroet! Mijn Vader! Is de zaak al afgelopen?

VROOMAART

Ja, Zoon, die femelaars zijn reeds vanhier gedropen;
 Ik heb hun Godsvrucht, drift en dweperij bepaald,¹⁾
 En hen zo overtuigd, zo lustig doorgehaald,
 Dat zij beschaamd, ontsteld, bekommerd en verslagen,
 (Niet wetende, hoe zich bij mij nu te gedragen,)
 Mij ras verzochten, om hun onvoorzichtigheid
 Hen te vergeven: ik, juist niet terstond bereid
 Om zulks te doen, liet mij in 't einde toch bewegen;
 390 Door lang verzoek dus hebben zij hun wens verkregen.
 Eerst spraken zij met zulk gezag, op zulk een toon,
 Gelijk de fijnste van die snaken zijn gewoon,
 Alsof zij mij zo in de afgrond wilden dond'ren.
 Maar, waarde Zoon! Het was om zich zeer te verwond'ren,
 Hoe spoedig dat die ernst, die furie²⁾, was bedaard,
 Op 't oogenblik dat ik mijn mening had verklaard.
 O, die verwaande en zeer hooggeleerde Heren
 Hoorde ik zeer onverwachts gans anders redeneren
 Dan in 't begin, toen 't niet dan trotse hoogmoed was.

BLIJHART

400 Had 'k in uw plaats geweest, 'k zweer u bij kris en kras,
 Mijn Vader, dat ik nooit mij in die zaak liet vinden!
 Hoe! Daar zij zich zo stout aan hunne wet verbinden,
 Om hier een Broeder in hun strenge *Ban* te slaan,
 Zoude ik als *Ouderling* ook op mijn rechten staan.
 Ja, deze dubbele wet zou deeglijk moeten gelden,
 Wat sprookjes, wat gebaar zij daar ook tegen stelden.

1) bepaald - binnen de perken gehouden

2) furie - woede

VROOMAART

Dit had ik kunnen doen, o ja, mijn Zoon, dit 's waar.
Maar daardoor wierd ook onze schanden openbaar;
't Heeft mij vernoegd, die klucht hier helder te doen spelen.

- 410 Waarom zou ieder juist in deze gekheid delen?
Ik ben genoeg voldaan, nu een beschaamd gezicht
Het enigst loon is van hun zogenaamde plicht,
Waardoor zij 't dom gemeen¹⁾ voor hun gezag doen buigen.
Doch wij, en andren, zijn zo licht niet te overtuigen.

BLIJHART

Neen, Vader, ganslijk niet, wij zijn juist niet zo fijn,
Als deze kwezels voor het oog der waereld zijn,
Schoon met dat alles wij ook onzen plicht betrachten,
En mooglijk meer dan zij. Nu, Vader, mijn gedachten
Zijn, dat zij voor hun vlijt al rijklijk zijn bedeed.

- 420 En hiermeed' is de klucht volmaakt wel uitgespeeld.

VROOMAART

Dit is zo, Zoon, 'k geloof, zij zullen wel verleren,
Om in 't vervolg niet weer zo licht te *censureren*.
Maar welk een schande heeft dat volkje niet behaald!
Hoe smertlijk moet het zijn, hun drift te zien bepaald,
En zich *gecensureerd* te zien door een der leken,
Waaraan zij dachten, dat hun wijsheid was gebleken,
En die vast lachten om hun ingebeelde waan.
O, ik had deze schand niet willen ondergaan,
Al had ik nog zoveel daarmede kunnen winnen.

- 430 Maar à propos, mijn Zoon! Daar schiet mij iets te binnen:
Ik moet na mijn Comptoir: 't is morgen postdag, en
Weet dat 'k met mijn brieven nog veel ten acht'ren ben.
Ik groet u dan, mijn Zoon, en gaan zeer drok aan 't schrijven,
Terwijl ik ben verhaast, en u maar hier laat blijven.

BLIJHART

Dag Vader! Ik ga nog een boodschap doen, en dan,
Koom ik ook op 't Comptoir, zo spoedig als ik kan.

EINDE

1) 't dom gemeen - het domme volk